

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Commentaria Ac Disputationes In Primam Partem Divi Thomae

Cvm Variis Indicibvs

De Deo Effectore, Creaturarvm Omnivm Tractatvs II. De Opere Sex
Diervm, Ac Tertivs De Anima

Suárez, Francisco

Mogvntiæ, 1622

Liber Qvartvs De Potentia Intellectiva.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-93575](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-93575)

LIBER QVARTVS. DE POTENTIA INTEL- LECTIVA.

De materia
huius libri
multa habet
lib. 1. de
Angelis facta
per totum.

DISPVTAUIT Aristoteles de hac materia 3. lib. de Anim. à cap. 4. Secundum diuisionem Græcorum, iuxta diuisionem autem Cômmentatoris à textu primo: etsi verò plerumque de intellectu pronuntiet, multo verò plura Theologi, ac philosophi Christiani, nominatim D. Thom. 1. part. quæst. 79. & 84. & sequentibus tradere solent.

CAPVT I.

An, & quodnam sit adequatum obiectum intellectus nostri.

^{1.} Hæc controuersia plurimum pendet ex sequentibus, ubi in particulari videbimus, quæ ab intellectu nostro cognoscantur, quæ illum effugiant: hic tamen prætermitti non potuit propter doctrinæ ordinem, videtur autem pars negatiua quæstionis vera, nam si intellectus noster aliquid haberet adequatum obiectum, esset maxime ens in communi, hoc autem non est: ergo, &c. Probatur minor, nam ens obiectum est intellectus angelici: ergo non humani, tenet consequentia, tum quia intellectus humanus, cum sit imperfectior potentia, habere debet obiectum contractius, tum etiam quia aliàs intellectus, angelicus, & humanus eiusdem speciei essent, cum haberent obiectum vnum. Secundò ens est obiectum metaphysicæ: ergo non intellectus, aliàs potentia, & peculiaris quidam alius habitus haberent idem adequatum obiectum, quod est absurdum. Terziò intellectus, & voluntas versantur circa idem, nam in id omne ferri potest voluntas suo actu, quod intellectus cognoscit: ergo tam versatur circa ens voluntas, quam intellectus: non ergo potest ens obiectum esse intellectus, cum oporteat diuersum esse ab obiecto voluntatis.

^{2.} In hac re D. Thomas opinatur obiectum intellectus humani esse quidditatem rei materialis. Ita docet 1. part. quæst. 12. art. 4. quæst. 84. art. 7. quæst. 85. art. 1. sequunturque Caietanus ibidem, & Capreolus in 1. dist. 2. quæst. 1. quam tamen sententiam impugnât Scot. in 1. dist. 3. q. 3. dicens obiectum intellectus nostri esse potius ens in quantum verum. Prima conclusio: quicquid entitatem aliquam habet, potest ab intellectu nostro cognosci. Hæc est certa apud omnes, ac experientia constat, & inductione: namque intellectus noster cognoscit Deum, Angelos, & res materiales, earumque accidentia, & essentiam: ergo, &c. Secundò, quicquid est intelligibile, potest intellectu cognosci, nam intelligibile, & intellectus sibi mutuo respondent, atque adequantur, sed quicquid habet entitatem est intelligibile: ergo id ipsum potest intellectus noster cognoscere aliquo modo. Tandem de anima separata id constat omnino, quia cognoscit Deum, Angelos, &c. non mutat au-

tem intellectus naturam, & speciem suam per separationem: ergo, &c.

Secunda conclusio. Obiectum adequatum intellectus nostri secundum se considerati est ens in tota latitudine sua spectatum. Patet ex præcedentibus, nam obiectum adequatum ambit omnia, circa quæ potest versari potentia, sed intellectus potest cognoscere quicquid habet rationem entis: id ergo erit obiectum totale ipsius. Si quæras, an sub tali obiecto adequato comprehendantur quoque entia rationis. Affirmant nonnulli propter rationem factam, quòd obiectum adequatum continere debeat omnia quæ potentia cognoscit, intellectus autem cognoscit entia rationis: aliàs cognoscendo illa extra obiectum ferretur.

Tertia nihilominus conclusio sit. Entia rationis non comprehenduntur directè sub ente, quod est obiectum adequatum intellectus. Probatur, nam obiectum potentia debet esse vnum formaliter modo aliquo, sub quo contineantur omnia, circa quæ versatur talis potentia, sed reale ens, & rationis non habent rationem formalem vnam villo modo, cum ens rationis nihil sit, sola quæ entis voce conueniat cum reali ente: ergo egs, vt illis commune, non potest esse obiectum adequatum intellectus. Et declaratur. Nā ens rationis ad suam qualemcunque existentiam, quæ non nisi obiectiua est, seu per operationem intellectus datur, omnino præsupponit ens reale: ergo eius intelligibilitas est veluti secundaria, ac adeo non est talis directè, ac per se. Ad rationem adductam in numero præcedenti dicendum, eammodi entia rationis à nobis fingi, & cognosci modo aliquo, semper tamen per ordinem ad realia, vt & priuationes per habitum, teste Aristot. lib. 3. de Anima, c. 6. Præterea vt etiam D. Thom. quodlib. 1. art. 2. notauit, vnumquodque cognoscitur sicut est, entia autem rationis nihil de se sunt aliud, quam quædam apparentiæ entium: per vera igitur entia, aut proportionem ad illa debent fingi. Nec verò quicquid à potentia cognoscitur, debet sub illius proprio obiecto comprehendi, vt in argumento addebatur. Sed est satis, si ad illud aliquo modo ordinetur, vel referatur: sicut etiam de habitu obiectis sepius diximus, & in sensibus etiam superius notauimus. Statutum ergo sit obiectum intellectus esse ens verum, & reale, nihilque cognosci posse, quod tale non sit verè, vel apparenter: simile quid dicemus infra de voluntate, quod etiam de bono, quod voluntatis obiectum ponitur, dixit Aristot. atque infra suo loco occurret lib. 5. cap. 2.

Quarta conclusio. Obiectum proportionatum intellectui humano secundum statum naturalem suum est res sensibilis, seu materialis. Probatur, nam anima nostra secundum naturalem suam conditionem postulat esse in corpore, cuius forma est, unde intellectus noster etiam ex se vendicat intelligere per species à sensibus acceptas: ergo ex se vendicat tantum cognoscere res sensibiles, vt potest illi proportionatas. Consequentia valet, quoniam harum tantum rerum potest intellectus

3. Afferit.

4. Afferit.

Contineat
theoriam
in Me-
taph. dist. 2.
sect. 1. n. 5.

5. Afferit.

ctus recipere species per sensus, ut notum est. Illud autem est obiectum proportionatum intellectui, quod ab illo per propriam speciem potest cognoscitur, quare, &c. Atque hæc est mens D. Thomæ in loco citato, & Aristotelis 3. de Anima, textu 10. dicentis intellectum nostrum percipere quidditates sensibilibus, & cap. 7. & 8. intelligibilia à nobis ea esse, quæ phantasmatis representantur. Eadem denique est sententia communis etiam Scoti in 4. dist. 49. quæst. 11. cui non repugnat id quod ex eodem in num. 2. attulimus.

De hoc bene
author diff.
8. Metaph.
ad finem.

6
Dubium
ad præceden-
tia, soluitur.

Possit hic dubitari, quid rerum sensibilibus nomine intelligamus, an sola accidentia per se sensibilia propria, vel communia, an etiam substantiam materialem sub illis accidentibus latentem: Sed quia hoc pendet ex sequentibus, breuiter dico, dupliciter posse aliquid esse proportionatum intellectui nostro, vno modo, quia cognoscibile per propriam speciem ipsum clarè representatur, & hoc modo sola accidentia per se sensibilia proportionata dicuntur, quia potest quidditatiuè cognosci ab intellectu per effectus saltem, si adæquati fuerint, hocque modo substantiam materialem esse quoque proportionatam humano intellectui, cuius doctrinæ probatio inferiùs, ut diximus, afferetur. Dices intellectus spiritualis est: ergo res materialis non potest ei fieri proportionata. Est quidem spiritualis, quia tamen potentia est formæ corporis, inde quodammodo demittitur, ut corporalibus proportionetur, at verò ratione suæ immaterialitatis vendicat, ut illa intelligat immateriali modo.

7.
Ad 1. argu-
mentum in
num. 1.

Ad primum argumentum respondetur intellectum humanum, & angelicum esse in eodem genere potentiarum, differreque intra illud tãquam magis, minusque perfectum, ut sentit Diuus Thomas 1. part. quæst. 79. art. 8. ad primum, ac prouide in generalitate obiecti non distinguui: postulat tamen argumentum, quia ratione differant. Putant ergo nonnulli potentias has, ut potentie sunt, non differre specie, differre verò, ut proprietates sunt à diuersis essentijs manantes. Quæ distinctio etiam tradi solet de sensibus hominis, & brutorum. Estque Alberti 1. de Anima, cap. penultim. quem sequitur Caietanus. 1. part. quæst. 77. art. 3. & Ferrar. 2. contra, cap. 94. Thienensis 2. de Anima, textu 9. Sed displicet distinctio, nam potentie non sunt proprietates essentialis, nisi ut potentie sunt: ergo si in quantum potentie non differunt specie, neque etiam in quantum proprietates differunt. Præterea rogo, ut proprietates sunt, ad quam speciem qualitatis spectant? Ad nullam certè aliam, quàm naturalem potentiam: nulla ergo distinctio intercedit. Deinde potentie illæ, quæ potentie sunt, in accidentibus numerantur, & non in communibus: ergo in proprijs: ergo ut potentie sunt, proprietates sunt: ruit ergo allata distinctio. Denique considerando potentias illas secundum entitates suas, abstrahendoque ab emanatione ex hac v. illa essentia, sunt ne eiusdem speciei, an non? Si eiusdem, planè ex hoc, vel illo subiecto, non variabunt speciem: si diuersæ etiam in quantum potentie, erunt diuersæ. Itaque arbitror distinctiōnem esse nullam, sed potentias, quæ ut potentie, eiusdem sunt speciei, non differre, ut sunt proprietates.

8.
Opinio Scoti
de consuetu-
dine intelle-
ctus angeli-
ci, & huma-
ni.
Non placet

De intellectu ergo angelico, & humano Scotus in 2. dist. 1. quæst. vltima, videtur sentire eiusdem esse speciei, quod certè credibile non est, ut patet ex diuerso satis modo intelligendi vtriusque: dicendum ergo differre specie, tum ex diuerso modo attingendi obiectum, aut perfectè, & simplici intuitu, aut cum discursu, & imperfectè: tum ex parte obiecti, proportionati: angelicus enim intelle-

ctus rem spiritualementem, ac præcipuè propriam essentiam, ut proportionatum obiectum sortitur: non ster verò rem materialem. Porro diuinus intellectus multo magis differt ab vtroque, cum sit ipsa Dei essentia, per quam intueretur vniuersa. Videnus Diuus Thomas 2. contra Gentes, cap. 9. & 1. part. quæst. 79. art. 2. & Caiet. art. 7. Inferes: ergo sensus hominis, & brutorum specie differunt: atque etiam intellectus Angelorum inter se. Verum de sensibus interioribus hominis, & brutorum, id iam superius concessimus, constatque ex magna eorum diuersitate: in exterioribus non tanta apparet differentia: imò eundem operandi modum præ se ferunt: atque ita Caiet. sentit lib. 2. de anima, ca. de tactu, atque alij ibi, & Apollinaris quæst. 4. art. 1. palàm ait non differre specie: potestque suaderi, quia sensus illi naturam animalis, ut hic, consequuntur, præsertim, quia sæpe contingit res differentes specie proprietates aliquas eiusdem speciei habere communes, quia scilicet consequuntur ex natura, in qua res illæ conueniunt, non ex ea, in qua differunt. Opinio hæc probabilis est, sed fortè verior, sensus saltem hominis differre specie à brutorum sensibus, eo quod habeant altiores, perfectioresque modum cognoscendi, ac nobilitatem quandam maiorem propter coniunctionem ad animam rationalem. Quæstio verò de intellectibus angelicis inter se alterius est loci.

Ad secundum argumentum respondetur aliter ens obiectum dici Metaphysicè, & aliter intellectus: metaphysicè enim est obiectum prout significat rationem quandam abstrahentem à materia secundum esse: intellectus autem: prout omnia comprehendit, quo fit, ut ens obiectum metaphysicè distinguatur ab ente mobili: ens verò, quod obiectum est intellectus, omnia comprehendat. Ad tertium, dicunt intellectum versari circa ens, ut cognoscibile est, voluntatem versari in quantum bonum, & appetibile, atque ita distinguuntur formaliter, quod satis est in præfenti.

CAPVT II.

Virum ad productionem specierum intelligibilium admittere oporteat intellectum agentem.

Ostendimus in superioribus li. 3. cap. 1. in omni cognitione esse necessariam vniōnem obiecti cum potentia, quam coniunctionem antiqui Philosophi asserere fieri per essentiam animæ, existimabant animam ex natura sua esse similem rebus cognitis, atque adeo sufficientem ex se ad cognoscendas illas: quam positionem Diuus Thomas satis ex eo improbat, quod licet anima sit aliquo modo similis rebus secundum conuenientiam genericam, aut analogam, non tamen secundum propriam similitudinem: id enim proprium est illimitatæ essentiae, qualis est diuina, quia eminenter continet perfectiones omnium rerum, indeque omnium est representatiua: animæ autem essentia, cum sit finita, non omnia continet: nec representat: ac adeo non potest illas cognoscere: vnde supra conclusimus intellectum indigere speciebus, & similitudinibus rerum ad cognoscendum, utique necessariò spiritualibus, cum ipse intellectus eas recipiens spiritualis sit. Hinc verò oritur quæstio propolita: nam intellectus non mouetur nisi ab obiecto interius in phantasmate representato, phantasma autem materiale est: ergo non potest agere in intellectum spiritualementem, spirituales species: aliud ergo principium accommodatius querendum est, quem vocant agentem intellectum.

Cuius

Platonis
quodque pla-
tini ex plo-
ditur ab a-
ristotele.

Primo.

Secundo.

Tertio.

Talium Pla-
tonis fun-
damentum.

3
Pari affir-
mationem
et commu-
nem in qua-
sione hac.

III refra-
gatur Duran-
dus.

4
Per argu-
tione.

Cuius certe quaestio-
nis difficultas facile solu-
retur in opinione Platonis, qui in Menone ex So-
cratis, & diuinorum hominum testimonijs asse-
ruit animas immortales, & omnium cognitione
pollentes fuisse creatas ante corporum formatio-
nem, sed postea in corpora demissas, obscuritate
corporis obliuisci eorum, quae sciuerant: deinde
vero non addiscere, sed reminisci. Iam autem
sententia passim ab Aristotele impugnatur. Vnde
in 1.3. de Anima, ponitur intellectus noster à prin-
cipio, tanquam tabula rasa, in qua nihil est depi-
ctum: imo ipse Plato videtur propriam deferuisse
sententiam in Phaedro, ubi intellectum comparat
libro, in quo sensus, & imaginatio describunt,
quasi ab illis intellectus sumat species: atque ita
esse constat ratione. Nam primo, si intellectus spe-
cies omnium rerum infusus haberet, ex se haberet
completum principium intelligendi: ergo ex vni-
o ne ad corpus non impediretur à tali operatione,
quia naturale est animae corpori vniri: nulla au-
tem forma impeditur à naturali sua operatione
ex statu liberi etiam naturali: imo nec à sensibus in
tali operatione penderet: nam si in prima recepti-
one specierum ab illis non dependet, non est, cur
deinde in operatione dependeat. Secundo, quia
iam organa sensuum, quae in ministerium animae
rationali data sunt, potius illam impediunt: re-
tardaret enim alligatio ad corpus animam ad o-
perationem alias sufficienter instructam. Tertio,
si haberet anima inditas species, haberet etiam
habitus illas consequentes, ergo posita quali-
bet res scibili statim haberet scientiam de illa. Con-
sequens est contra experientiam: ergo. Tandem si
Plato fateretur animam à principio carere specie-
bus, vt vere caret, non alio modo addiceret scien-
tiam, & cognitionem rerum, quam nunc, cum à
Platone ponitur inditis speciebus instructa: ergo
signum euidentius est carere illis à principio. Plato
itaque ductus fuit falso principio, animam ante-
quam actuet corpus, & existere, ac non esse veram
formam corporis. Attamen ponendo, quod cer-
tissimum est, animam primo in corpore creati, ac
tanquam veram eius formam, consequens est, vt
vniriatur illi, atque vt eo vtatur ad suas operatio-
nes, & potissime ad intellectuales, ad quas pluri-
mum corpus deferui potest, ministrando spe-
cies.

Constat ergo, animam sine speciebus creari, &
illas in corpore acquirere, sicque perstat difficul-
tas de modo acquirendi illas, quae coëgit Aristo-
telem, & omnes Philosophos ad asserendum esse
in nobis virtutem quandam spiritualem, quam
intellectum agentem vocant, cuius munus sit il-
lustrare phantasmata, eoque pacto efficere species
intelligibiles. Quam positionem intellectus agen-
tis Theologi omnes approbant, solus vero Duran-
dus in 1. d. 3. in 2. part. d. q. 5. irridet, & vehementer im-
pugnat, sequutus in hac Isaac quendam Narbo-
nensem, vt refert in suis conclusionibus Picus Mi-
randula. Et Durandus quidem, consequenter pro-
cedit, negauit enim supra species intelligibiles, &
ideo apud illum nulla restat necessitas ponendi
intellectum agentem: quia tamen fundamentum
eius falsum est, vt vidimus supra lib. 3. cap. 2.

Conclusio certa sit, necessariam esse virtutem
spiritualem, cuius vi fiant species intelligibiles: si-
quidem effectus quidam producibiles sunt, atque
imateriales. Restat vero difficultas, quomodo
ea virtus efficiat species: constat enim non solum
illam, sed etiam phantasma in sensu interiori exi-
stens esse necessarium, & aliquomodo concurrere
ad talem productionem: nam si sola virtus spiri-
tualis id posset sine vlla omnino dependentia à
phantasmate, simul, & à principio posset efficere
species omnium rerum, neque in ea res haberet de-

Franc. Suarez de Anima.

pendentiam à sensu aliquo: cuius contrarium ex-
perientia demonstrat: est ergo certa res, phantasma
esse necessarium, & concurrere aliquo modo
ad productionem speciei. Quia vero solum illud
non est sufficiens, vt ratio facta ostendit, ideo su-
peradditur virtus spiritualis. Difficultas ergo su-
perest circa modum, quo intellectus agens, &
phantasma conueniunt ad productionem speciei.
Atque hic mire variant auctores: Caietan. 1. part.
quaest. 79. art. 3. & quaest. 85. art. 1. vult intellectum
agentem habere actionem quandam circa phan-
tasma, nimirum illuminando illud, non formaliter,
sed obiectiue, hoc est, non per lumen in ipso
phantasmate receptum, quomodo illuminatur
aer, quod dici non potuit in phantasmate, nam i-
psum materiale est, lumen autem intellectus agen-
tis est spirituale: non poterat ergo formaliter in-
haerere materiali phantasmati: illuminatio vero
obiectiua, inquit, contingit, quando ex assistentia
extrinseca luminosi aliquid in obiecto alio appa-
ret, & hoc modo ait Caietan. illuminatur phan-
tasma: vnde addit secundo per hanc actionem appa-
rere in phantasmate quidditatem rei materialis
sine conditionibus indiuiduantibus: sicque ante
productionem speciei intelligibilis astringit factam
abstractionem vniuersalis à singulari, quod vide-
tur sumptisse ex Henrico quodlibeto 4. quaest. 7. 8.
& 21. & quodlibeto 5. q. 14. ubi negando species in-
telligibiles, ait intellectum possibilem speculari
quidquid est in phantasmate relucens vniuersali-
ter, sub lumine intellectus agentis. Addit tamen
tertio Caietan. phantasma dicto modo illumina-
tum reddi intelligibile in actu, ac producere spe-
cies intelligibiles in intellectu possibilem: namq;
ante eam illuminationem erat phantasma intelli-
gibile in potentia tantummodo, quia sufficiens non
erat ad mouendum intellectum. Hanc etiam Cai-
etani opinionem, sequitur Iauellus 3. de anima, q.
3. de intellectu agente, & quidam alij praeterim de
Thomistis.

Sed est falsa opinio Caietani in vniuersum. Pri-
mo enim actio illa illuminatiua phantasmatis,
quam Caietan. ponit ante productionem speciei in-
telligibilis minime est intelligibilis: peto enim, an
per illam actionem fit aliquid impressum phanta-
smati, atque adeo an ipsum phantasma fit realiter
immutatum? Neutrum enim dici potest, nam to-
ta actio intellectus agentis est spiritualis: ergo ni-
hil materiali phantasmati imprimere potest: ergo
non immutat illud realiter: ergo nullo modo illu-
minat: quo enim modo intelligi potest, quod phan-
tasma, eodem modo, ac sine mutatione persistens,
aliter repraesentet, illuminatumque dicatur? De-
inde quae est assistentia illa intellectus agentis, vel
in quo consistit sua eius luminis spiritualis applica-
tio ad phantasma? Praeterea illuminatio illa
phantasmatis actio realis est intellectus agentis:
ergo per illam aliquid reale producit: ergo vel in
phantasmate, vel in intellectu possibili: non pri-
mum, vt probatum est. Si autem dicatur secundum:
ergo dicta illuminatio est ipsa speciei productio:
nam intellectus agens in possibilem, non agit nisi
speciem. Hinc etiam ostenditur, falsum esse secun-
dum Caietani dictum: tum quia si phantasma
nullo modo est mutatum, neque intellectus agens
habet actionem realem circa illud: plane non po-
test eius representatio variari: tum quia reprae-
sentatio phantasmatis permanet semper mate-
rialis: ergo semper est rei singularis: tum tertio,
quoniam representari vniuersale abstractum ni-
hil aliud est, quam representari rationem com-
munem non representatis indiuiduis conditio-
bus. Est autem hoc impossibile in phantasmate
materiali: ergo, &c. Tandem, si phantasma ipsum
repraesentaret vniuersale, phantasma vtiq; posset

2. Expositio
data resolu-
tioni ex
Caietano,
& alio tri-
plac dicto
continetur.
Primo.

Secundo.

Tertio.

Hos refert
Fons. 5. Me-
taph. i. 28.
q. 9. lect. 2.

Contrat.
Caietani
dictum.

Contra se-
cundum.

P vniuer-

Contra-
tium.

vniverſalia cōgnoscere: consequens autem falsum est: sequela probatur. Quia phantasia cognoscit quicquid per phantasma relucet: atque eo modo, quo relucet. Ex quo etiam constat, falsum esse tertium eiusdem Caietani dictum: nam phantasma semper materiale, atque in se immutatum perfectuerat: ergo non potest causare speciem intelligibilem seipso perfectiorem. Occurres non quidem phantasia, sed naturam vniversalem in phantasia repræsentatam efficere speciem sui, sed non recte: etenim natura vniversalis nihil potest agere, nisi secundum illud esse quod habet: non habet autem esse in se, sed cum maxime in specie repræsentante: id autem totum est materiale: ergo, &c.

6 Omīssa ergo hac Caietani opinione, est alia satis vulgata, phantasma cum intellectu agente vniri tanquam instrumentū cum suo agente principali: atque vtrumque concurrere ad productionem speciei. Ratio ita asserendi hæc est. Nam constat phantasma necessarium esse ad productionem speciei: oritur ergo hæc necessitas ex concursu aliquo phantasmatis, alias quorsum ponetur necessarium, nullum autem alium potest habere cōcursum, quam effectuum, & instrumentalem: ergo, &c. Confirmatur. Nam species producenda est, vt vera obiecti similitudo: conuenit ergo, vt ex parte principij producturi detur etiam aliqua similitudo, quod per se satis manifestum videtur. Porro autem modus explicandi hanc opinionem est, quod sicut agens quodlibet principale primo vnitur suo instrumento, ac mediante illo inducit formam, ita intellectus agens coniungitur phantasmati per quendam virtutalem contactum, & ita sibi coniunctum mouet, regit, virtutemque imperit ad efficiendam speciem, atque per hanc vnionem aiunt etiam quodammodo illuminari phantasma ab intellectu agente. Sic expositam opinionem amplectitur Capr. in 2. d. 3. q. 2. ad argumenta Durandi contra octauam conclusionem: Caiet. item 1. p. q. 55. a. 2. in fin. 3. p. q. 8. a. 1. & 3. de Anima, c. 2. & vbiunque communi via Thomistarum procedit, qua etiam procedit Ferrar. 1. contra c. 65. circa fin. & 2. contra, cap. 77. & 9. Apollinaris 3. de Anima, quæst. 6. Thienensis, c. 5. Iandunus quæst. 15. Egid. quodl. 5. q. 21. Albertus 2. de Anima, tract. 2. de intellectu, & intelligibili, c. 3. insinuatque S. Thom. multis in locis.

7 Habet hæc sententia easdem difficultates, quæ proinde multi ex posterioribus Thomistis deservunt, facit enim contra illam communis ratio, quod instrumentum inferioris ordinis non potest naturaliter attingere effectum perfectioris ordinis, ac tam superioris, quam est natura spiritualis ad materiale collata. At vero cruciantur Theologi, vt ostendant, quo pacto Deus de potentia absoluta possit mediante re materiali agere in spiritualem, cum de ratione ignis in demones, animasque damnatorum disputant: quæ ergo fieri tale aliquid naturaliter poterit? Vnde Augustin. 12. super Genesim ad litteram cap. 16. Non est putandum (inquit) aliquid agere corpus in spiritum, tanquam spiritus corpori facienti materia vice subdatur, omni enim modo præstantior est qui facit ea re, de qua aliquid facit. Præterea quando dicitur phantasma in virtute intellectus attingere speciem spiritualem, quid, quæso, additur phantasmati ex illa vnione ad intellectum agentem? Si nihil omnino additur, non plus efficiet, quam antea: si additur, aut erit res spiritualis, & hoc falso dicitur, quia spirituale recipi nequit in materiali, aut erit materialis, sicque eadem reddit difficultas: ergo, &c. Ad hæc inter phantasma, & intellectum agentem non potest cogitari alia, vel maior vnio, quam quod radicentur ambo in eadem anima, & supposito, tanquam instrumen-

ta illius, quod quidem Capreol. & Ferrar. supra vel inuiti concedunt. Nam quod fingitur vniri intellectum agentem phantasmati per assistentiam, & contactum virtutalem, verba nuda sunt, quoniam re ipsa nullam aliam vnionem concipit intellectus præter dictam radicacionem, illa autem minime sufficiens est, quippe ex qua nulla virtus phantasmati accrescit: præterquam quod pariter inferri posset, eo ipso, quod phantasma radicatum est in anima spirituali, fieri potens ad cauendam speciem in intellectu, atque adeo, necessarium non esse intellectum agentem. Patet illatio: quoniam si, aduersarij asserunt, intellectum agentem vti phantasmate, tanquam instrumento, phantasmaque fieri potens virtute illius: facilius certe dici posset ipsam animam immediate vti phantasmate, illiusque virtute spirituali potens euadere: neque enim oberit iuxta eosdem authores, imperfectum instrumentum concurrere ad perfectiorem effectum in virtute cause nobilioris. Vltimo arguuntur. Quia natura ordo postulat, vt ad productionem rei cuiusque destinetur virtus eiusdem vel superioris ordinis cum re producenda: ergo supra ordinem naturæ erit rem materiale assumi ad efficiendam spiritualem. Et confirmatur: nam multo difficilius est, cæteris paribus, animam efficere spiritualem effectum per instrumentum materiale, quam illam efficere mediante sola virtute spirituali: ipsa autem dispositio naturæ postulat faciliorem agendi modum, abhorretque difficiliorem: ergo, &c.

Ad hæc vero respondent quidam, in specie intelligibili considerari tum entitatem spiritualem, tum etiam vim representatiuam sui obiecti, atque vtriusque assignari debere efficientem causam: & intellectum quidem agentem efficere valere entitatem spiritualem, non tamen vim representandi, ad hæc enim requiri phantasma, quod hac ex parte minime vincitur ab specie producta: ad eum fere modum, quo libr. 3. cap. 9. a. 7. tradebamus de specie, & actu sensitiue cognitionis. Quam euasione indicat S. Thomas de veritate quæst. 10. art. 6. ad septimum, vbi ait effectum, speciem scilicet intelligibilem, relinqui in intellectu possibili secundum conditiones vtriusque, id est, intellectus agentis, ac phantasmatis, nam phantasma (inquit) efficit, vt species sit rei determinata.

Verum nec modus hic dicendi satisfacit: etenim quidquid in specie intelligibili re ipsa inuenitur spirituale etiam ipsa etiam representatio, quam necessario altiori modo fieri oportet, quam possit per phantasma: impossibile est ergo ipsum efficere quidquam in specie, siue partialiter, siue totaliter. Probatur consequentia: nam vel partialem actionem haberet phantasma propria efficacitate, vel in virtute intellectus agentis. Non primum, quia impossibile est rem materiale ex proprijs viribus efficere rem spiritualem educendo illam de potentia spirituali subiecti, cum nullum agens transcendat in modo agendi modum sui esse: ergo res materialis, quæ in modo essendi extensa est, dependentiamque habet à subiecto, multo magis eam habebit in agendo. Secundum vero, quod nimirum in virtute intellectus agentis id præster phantasma, iam supra improbatum est. Confirmaturque ratione desumpta ex Sancto Thoma 1. part. quæstion. 45. articulo 5. Quæ apud illius Scholam saltem valeat: nam instrumentum quodlibet semper assumitur ad agendum, mediante aliqua actione sibi propria, & connaturali: prout in instrumentis naturalibus inductione, ac ratione vtriusque suaderi potest: instrumentum enim eleuari nequit ad actionem sibi superiorem, nisi ex se possit nonnihil circa ipsum effectum, sed

SVAREZ
de Angelis, op.
re 6. d. 1. et
anima.

TON TOM

D. V. 2

Difficili-
tamen po-
sterioribus
alio.
Primo.

Secundo.

Tertio.

res materialis ex se nihil potest agere circa rem spiritualement, neque habere actionem propriam circa illam: ergo neque ut instrumentum valet ad illam actionem eleuari.

10 *Prima expositio probabilior.*
Propter hoc ergo nonnulli etiam ex Thomistis aiunt phantasma non concurrere effectiue, sed materialiter ad productionem speciei, solumque intellectum agentem illam efficere, quod non ita intelligunt, ut ipsum phantasma sit materia, ex qua educatur species, id enim impossibile esset. Primo, quia spiritalis forma educi nequit ex subiecto materiali. Secundo, quia forma inde educitur, ubi recipitur: species autem non recipitur in phantasmate, sed in intellectu possibili: ergo de potentia talis intellectus educitur, non autem de potentia phantasmatis. Neque rursum dicitur phantasma materialiter concurrere, quasi existat propria materia, circa quam operatur intellectus agens, hic enim operatur circa subiectum, in quo eius actio recipitur, recipitur autem in intellectu possibili: non in phantasmate: ergo, &c. Dicitur ergo phantasma materialiter concurrere, eo quod præbet veluti materiam intellectui agenti ad efficiendam speciem intelligibilem. Quæ opinio rectè explicata videtur in præsentī probabilior.

11 *1. Afferio in gratia proxima expositio.*
Sit ergo conclusio prima. Intellectus agens nunquam efficit speciem, nisi à phantasia cognitione determinetur. Hæc patet ex dictis, & experientia illa, ex qua philosophus collegit oportere intelligentem phantasmata speculari. Ratio autem esse potest: quoniam intellectus agens indifferens est ad efficiendas species: ut ergo efficiat has vel illas, eget aliquo determinante: nihil est autem à quo possit determinari, nisi sensitiua cognitio, quare, &c.

12 *2. Afferio bifida.*
Secunda conclusio. Prædicta determinatio non fit per influxum aliquem ipsius phantasmatis, sed materiam, & quali exemplar intellectui agenti præbendo, ex vi vnionis, quam habent in eadem anima. Prima conclusionis pars probata relinquitur ex dictis circa refutatas opiniones. Secunda vero explicatur etiam ex dictis de sensib. interioribus libro tertio, capite nono. Nam ad eum modum, quo ibidem postremo loco dixi fieri species in interiori sensu, iudico fieri in intellectu: est enim notandum, phantasma & intellectum hominis radicari in vna eademque anima: hinc enim prouenit, ut mirum habeant ordinem, & consonantiam in operando, vnde (quod patebit infra) eo ipso quod intellectus operatur, imaginatio etiam sentit: ad hunc ergo modum arbitror intellectum possibilem de se nudum esse speciebus, in esse tamen animæ rationali vim spiritualement ad efficiendas in intellectu possibili species earum rerum, quas per sensum cognoscit, ipsa sensibili cognitione minime concurrente efficienter ad eam actionem, sed habente se instar materiæ, aut excitantis animam, aut vero ad instar exemplaris; atque ita fit, ut anima cum primum phantasmate cognoscit rem aliquam, per virtutem spiritualement, quam intellectum agentem vocamus, quasi de pingat rem eandem in intellectu possibili, atque adeo per actionem transeuntem, quæ proinde cognitio non est. Conclusio sic exposita haberi videtur ex 2. Diuino Thoma prima part. question. 84. art. 6. in fine corporis. Non potest (inquit) dici, quod sensibilibus cognitio sit totalis, & perfecta causa intellectualis cognitionis, sed magis quodammodo est materia causa. Ratio vero pro eadem conclusione sumitur à sufficienti partium enumeratione, quoniam alij modi dicendi impugnantur sufficienter, & nulla restat via assignandi phantasmatis necessitatem: ergo, &c. A simili etiam potest explicari, tum in sensibus interioribus, tum in potentij appetitiuis: est enim appetitus totalis causa sui actus, ut infra

Francisc. Suarez de Anima.

dicitur libro quinto, capite tertio pendensque præsuppositiue tantum in operatione sua à potentia cognoscente: si namque cognitio non præcedat, agere appetitus non potest: posita autem cognitione exercitatur per se appetitus ad operationem propriam.

Contra hanc conclusionem facere videtur S. Thom. 1. part. quæst. 85. a. 1. ad 3. dum dicit, phantasma virtute intellectus agentis imprimere speciem in intellectu possibili. Idem potest colligi ex q. 84. artic. 6. ad 1. & 2. contra gentes, cap. 77. & alibi aliquoties, & de veritate loco supra citato vocat phantasma instrumentum productionis speciei. Ratione quoque arguitur. Nam si phantasia nullam efficientiam haberet, intellectus agens posset efficere species sine phantasmate. Patet consequentia: habet enim virtutem actiuam sufficientem, & in ea actione agens naturale, & passum (quod est intellectus possibilis) sufficienter approximatur: neque vlla ibi apparet indispositio: sequetur ergo effectus sine phantasmate. Sed contra hoc palam arguitur: nam agens vniuersale nō determinatur ad specialem effectum, nisi à causa particulari, vel ab instrumento aliquo, vel certa quapiam passi dispositione: phantasma autem non est dispositio passi: ergo si determinat, id sanè præstat, ut instrumentum coagens cum intellectu agente, quod est impugnatum. Ad Diuum Thomam responderetur ipsum loqui latè de ratione instrumenti, quia n. phantasma aliquo modo concurrat, & determinat intellectum agentem; ideo dicitur mouere, vel instrumentum esse in eo opere: remouet tamen, nec admodum proprie. Ad rationem dicendum agens etiam vniuersale determinari posse ab aliquo tanquam exemplari, atque hanc determinationem phantasmatis ad exemplarem reduci: licet enim actio libera non sit, cognitionem tamen supponit, ac fit ab anima, mediante illa, suo modo. Secundo dicendum, in potentij animæ esse modum alium determinationis in quantum vna potentia preparat materiam alteri: vel in quantum actio vnius potentie habet necessariam connexionem, & coniunctionem cum actione alterius, atque huiusmodi esse hanc, de qua disputamus.

Tertia conclusio. Intellectus agens, ut sic, nullam aliam actionem habet, quam speciei intelligibilis effectiue diuersis nominibus significatam. Ad probationem est notandum intellectui agenti triplicem tribui operationem: primam illuminare phantasmata: secundam efficere res actu intelligibiles: tertiam abstrahere species à phantasmatibus: solet etiam quarta tribui, illustrare scilicet prima principia, de hac tamen quid sit dicendum infra tangetur. Nunc verò de solis tribus agimus, quarum meminit S. Thomas 2. cont. gentes, cap. 77. ubi ait inesse animæ vim actiuam in phantasmata facientem ea intelligibilia in actu, quam actionem eius discipuli volunt esse illuminationem phantasmatis. Et infra addit animam intellectuam esse in potentia ad similitudinem rerum, non quales sunt in phantasmate, sed quales eleuantur ad aliquid altius, id est, quales inde abstrahuntur. Eadem doctrina colligitur ex locis supra citatis. num. præcedenti, & ex Commentatore in 3. de anima, textu 17. & 18. qui id colligi putat ex Aristotele eo loco. Easdem operationes agentis intellectus omnes Thomistæ agnoscunt: & fere Doctores cæteri: neque ego inficior. Esse autem tres distinctas non existimo, sed vnā, & eandem diuersimode nominatam, quod probo explicando singulas.

Etenim illuminatio phantasmatis actio non est circa ipsum, ut num. quinto, contra Caietanum ostendimus: ergo si aliqua actio est phantasmata-

Obiectio 1.

Obiectio 2.

Ad 1. obiectio.

Ad 2.

14. 3. Afferio.

Notatio triplicis muneris intellectus agentis pro afferione.

Hæc munera non res, sed nomina tria sunt.

15. Des. muneris.

tum illuminatio, plane non nisi circa intellectum possibilem exercetur: circa talem vero intellectum nullam aliam actionem exercet agens præter speciei productionem: ergo hæc ipsa est actio, quam dicimus phantasmatum illuminationem sic appellatam, quia per illam apparet intellectui, quod in phantasmate representabatur: atque hoc modo intelligitur facile eiusmodi actio, alia vero quæcunque afferatur, ficta est, ac minime intelligibilis. Scio S. Thomam dicto cap. 77. libr. 2. contr. Gentes, appellasse intellectum agentem actuum circa phantasma, & subdidisse actionem intellectus agentis circa phantasmata præcedere receptionem intellectus possibilem, ac 1. part. quæst. 85. a. 1. ad 4. scripsisse, quod phantasmata illuminentur ab intellectu agente, & iterum ab eis per virtutem intellectus agentis species intelligibiles abstrahantur: viderique proinde S. Doctorem distinguere actionem circa phantasmata ab actioe circa intellectum possibilem, & illuminationem hæc ab speciei productione. Nihilominus verus sensus est, quem proposuimus, ad ipsumque verba Sancti Thomæ sunt trahenda, vel certe non sunt in rigore accipienda.

Iam ad intelligendam secundam actionem, est notandum, dupliciter dici rem quampiam intelligibilem: potentia nimirum, & actu, quod ex sensibilibus explicari potest: dicitur enim aliquid visibile in actu, eo quod est actu immutatum visus secundum actualem dispositionem, ut color luce iam perfusus: visibile vero in potentia dicitur, quod secundum actualem dispositionem, quæ habet, non potest immutare visum, si tamen disponatur, poterit immutare, ut color in tenebris. Sic in præsentia res quælibet veram habens entitatem intelligibilis est: ac si sit in actuali dispositione ad mouendum intellectum, dicitur actu intelligibilis, & huiusmodi sunt res præ spirituales: si vero non sit in tali aliqua dispositione ad mouendum intellectum, dicitur in potentia intelligibilis, cuiusmodi sunt res materiales, quæ si dicuntur actu intelligibiles virtute intellectus agentis: quod quidem Thomistæ nonnulli sic explicant, ut intellectus agens illuminando phantasmata det illis virtutem ad mouendum intellectum, sicque reddat naturam in phantasmate representatam actu intelligibilem, quod etiam volebat Caietanus, ut supra vidimus. S. Thomas quoque 2. contra Gentes, cap. 62. ratione tertia scribit, intellectum pati, & recipere speciem ab intellectu in actu, & questione de Anima, art. 15. intellectum agentem, per phantasmata actu iam intelligibilia effecta, causare efficientiam in intellectu, imo Aristoteles lib. 3. textu 2. & 3. affirmat: si ipsum intelligere sit, ut sentire, aut pati quoddam, id certe ab intelligibili, aut tali aliquo provenire.

Ego vero certum puto, non aliter fieri rem actu intelligibilem, quam per productionem speciei, in qua res spiritualiter representatur, quod ex dictis patet: namque in ipsum phantasma nullam prorsus actionem habet intellectus agens, neque etiam phantasma actu concurret ad productionem speciei. Vnde S. Thom. 1. p. quæ. 54. art. 4. ad 2. docet intellectus agentis esse illuminare intelligibilia in potentia, quatenus per abstractionem ea intelligibilia in actu efficit: est autem certum intellectus agentis abstractionem fieri per productionem speciei: quare per illa verba aperte significat Sancti Thomas tria munia supra dicta non esse tres actiones, sed esse unam. Vnde notanda est differentia in modo, quo sensibile in actu immutat: effectus nimirum, & formaliter: nam & speciem efficit in sensu, & species ipsa, in qua ipsum sensibile representatæ continetur, formaliter immutat sensum in formando ipsum. At vero res intelli-

bilis non immutat intellectum nostrum effectus: quia actu, & in se intelligibilis non est: immutat tamen formaliter, per speciem, in qua continetur spiritualiter: atque ita possunt exponi alia Divi Thomæ adducta loca, & Aristotelis, vel certe exponi, quod intelligibile in actu moueat intellectum, non ad actum primum, sed secundum: constat ergo rem non aliter fieri actu intelligibilem ab intellectu agente, quam quia modo aliquo sit spiritualis: sit autem huiusmodi in speciei productione.

De tertia tandem operatione, id est, abstractione est observandum, speciem non dici abstrahibilem, vel abstrahi à phantasmatibus, quæ ipsa species prius esset immixta phantasmatibus, unde postea separatur ab intellectu agente, ac transferatur in possibilem. hoc enim puerile esset cogitare, quo enim modo spirituale mixtum esset materialis: quo item migraret accedens de subiecto in subiectum. Intellectum ergo abstrahere speciem, nihil est aliud quam virtute sua efficere speciem spirituales representantem eandem naturam, quam phantasma representat, modo tamen quodam spirituali: illa que eleuatio à materiali representatione phantasmatis ad spirituales representationem speciei intelligibilis dicitur abstractione: ex quo aperte constat abstractionem non esse actionem distinctam à productione speciei: atque ad hunc modum intelligendum est, quod Aristoteles libro tertio, text. 32. & 39. indicat, obiectum intellectus agentis esse phantasma, hoc est, rem esse, quæ in phantasmate representatur, non prout ibi, sed prout iam in specie representatur, sic deinde intelligitur, quod capite quinto ait, intellectum agentem comparari ad possibilem, sicut artem ad materiam, quia sicut per artem recipit materia formam, ac quam solum erat in potentia, ita intellectus possibilis recipit ab agente species ad quas similiter erat tantum in potentia, de quo S. Thomas 2. contra Gentes, cap. 76. 77. Patet vltimius ex his supra posita conclusio: patet quæ sit necessitas, quod munus, quæ actio intellectus agentis, ac denique quod sit eius obiectum: nimirum species intelligibilis: supra enim dictum est, obiectum potentie actiue esse id, quod potest efficere: cum ergo intellectus agens potentia actiua sit, eius obiectum erit forma, quam valet producere: hæc autem est intelligibilis species: quare, & c. De ipsa vero virtute quid sit, infra dicitur in 8. capite.

CAPVT III.

An intellectus noster in rebus materialibus cognoscat singularia, an vniuersalia tantum.

Postquam expositum est, quid sit obiectum commune intellectus, & quomodo intellectui vnatur, oportet in particulari exponere, quæ ratione intellectus percipiat, quæ sub tali obiecto continetur: hæc autem sunt materialia, & immaterialia, ac medium inter illa, quod est anima nostra, & quæ ei insunt, de quibus ligillatim est dicendum: ergo circa res materiales propoli. Quæstio difficultatem habet, quoniam Aristoteles secundo de Anima, capit. 5. constituit differentiam inter intellectum, & sensum, quod sensus sit singularium, intellectus vniuersalium. Eandem distributionem refert 1. posteriorum, cap. 20. 5. Metaph. cap. 9. ex qua colligi videtur, sicut sensus est singularium, & non vniuersalium, ita & conuerso quod intellectus sit vniuersalium, non singularium, quod sic exponit, sequiturque Alexander Aphrodis. 1. de intellectu agentis. ac ratione arguitur. Nam

SVARE Z
de Angelis, opp
re 6. d. etum, et
anima.

Tom. I
lib. I
cap. I

D. V. 2

17
A. Barthol
inducium.

D. Thomas
ei fauet.

Sensibile ali
ter immu
tat poten
tiam, aliter
intelligibile.

Secundò. Nam intellectus noster non habet propriam speciem rei singularis: ergo non potest singulare cognoscere, siquidem intellectus non nisi per species cognoscit. Antecedens probatur, cum enim intellectus sit spiritualis, abstrahit ab hic, & nunc, seu à loco, & tempore: ergo & species illius in modo representandi abstrahit à conditionibus individuantibus: quare, &c. Confirmatur, quoniam species representans singulare materiale spiritualis esse posse non videtur: nam representatum materiale est: modus etiam representandi, cum sit contractus, est similiter materialis: non ergo habet species, unde euadat spiritualis. Tertiò arguitur. Si intellectus cognosceret directe singularia, prius illa conciperet, quam vniuersalia: consequens est contra omnes philosophos, etiam Aristotel. dicentem 1. phisic. c. 1. vniuersalia esse nobis notiora: ergo, &c. Quartò. Ad hoc ponitur intellectus agens, vt abstrahat species representantes vniuersalia à phantasmatibus representantibus singularia: non ergo hæc, sed illa tantummodo nouit.

2. In hac questione conueniunt auctores singulare aliquo modo cognosci ab intellectu nostro, quoniam id euidentissima constat experientia, vt ita ita probabimus. At tamen difficultas est, & diffusio circa modum, quo singulare ab intellectu cognoscitur: S. Th. ergo ad loca citata opinatur, singularia non cognosci directe, sed reflexe tantum, id est, non cognosci per propriam speciem, sed per speciem rei vniuersalis, facta quadam conuersione ad phantasmata. Idem habet quodlib. 1. q. 8. & in quæst. de Anima, art. 20. Idem omnes Thomiste lib. 2. de Anima, Egid. lib. 3. textu 10. Ferrar. 1. contra, cap. 65. Sit tamen.

3. Prima conclusio: Intellectus cognoscit singulare formando proprium, & distinctum conceptum illius. Ita sentiunt Scotus in 4. dist. 45. q. 3. Richard. in 2. dist. 24. q. 4. circa tertium principale. Arimin. in 1. dist. 3. q. 1. art. 1. concl. 3. Durand. 2. dist. 3. q. 7. Argent. in 4. dist. 10. art. 3. q. 1. Iandun. 3. de Anima, quæst. 11. Apollinar. ibid. quæst. 12. Palat. ibidem, cap. 4. Ferrar. quæst. 13. Burlaus. 1. Phisicorum, & alij. Probat. Quoniam intellectus format propositionem ex singulari, & vniuersali termino: ergo concipit vtrumque extremum proprio conceptu. Quod verò quidam voluit in tali aliqua propositione, v. g. *Petrus est homo*, subiectum esse in cogitativa, & prædicatum in intellectu, omnino est alienum à ratione, nam vbi quæso erit copula? aut quomodo vna ipsa potentia poterit comparare prædicatum subiecto, nisi vtrumque cognoscat. Præterea intellectus distinguit hominem à Petro: ergo vtriusque habet distinctam cognitionem: vt enim docet Aristoteles 3. de Anima, cap. 2. textu 145. & 146. nulla potentia discernere valet inter duo, nisi vtrumque norit, & est satis euident, qui enim discernit inter incognita? Item prudentia versatur circa singularia, hoc scilicet, aut illud esse prosequendum, vitandum, &c. Sed prudentia est intellectualis virtus: ergo, &c. Rursum fides diuina sepe singularium est, vt B. Virginem matrem esse Dei, Christum passum esse, & tamen fides est virtus intellectus: ergo, &c. Similiter charitas ad singularia materialia tendit, & est in voluntate, quæ intellectum sequitur: concipit ergo intellectus proprio actu hæc singularia. Ratio à priori sumitur ex vniuersalitate potentie, est enim superior, & potens omnia, quæ inferiores sensus, imò dirigens illos, & errores illorum corrigit: multo ergo melius singularia nouit, quam sensus.

4. Contrarium tamen huius conclusionis tenent Philopon. & Alexand. 3. de Anima, c. 8. Themistius c. 20. Auerroes comment. 9. Mirandulan. lib. 23. de euerfione singularis certaminis, à sectione 4. Au-

Franc. Suarez de Anima.

reolus in 1. dist. 7. quæst. 4. art. 1. Capreolus ibid. quæst. 2. Caietan. 1. p. q. 68. art. 1. Egid. quodlibet. 1. quæst. 9. & alij. Aiunt ergo, maximè Caiet. intellectum non formare proprium conceptum rei singularis, sed illam tantum confusè cognoscere ad hunc modum. Concipit intellectus prius hominem, v. g. intelligensque illum non posse abstrahere subsistere, arguit esse contractum in singulari aliquo: cognoscit ergo indefinitè esse aliquod singulare humanæ naturæ, modo alio singulari distinctius conceptu. Sed falsi sunt in hac opinione ij auctores, neque ratio adducitur apprensens, nec supra factæ rationes dissoluntur. Nam verè ad tam euidentes discursus, quales sunt illi, quos circa singularia habemus, non sufficit illa argutia, & confusa cognitio.

Secunda conclusio. Intellectus noster cognoscit singulare materiale per propriam ipsius speciem. Hanc negant nonnulli ex citatis pro prima conclusione auctoribus, duplici tamen medio probare possumus. Primum est, quia nihil repugnat dari speciem spirituales impressam representatam singularis rei materialis, vt sic: ergo talis species produci valet ab intellectu agente: et 1. Via multiplicitatis suæ. 2. Via multiplicitatis suæ. 3. Via multiplicitatis suæ. Nam si semel per spirituales qualitates potest representari res materialis, nihil interest, singularis ne sit, an vniuersalis. Dices, hoc interesse, quod in comuni representatur spirituali modo, in particulari autem modo materiali. Sed contra: quia in primis res materialis, & quæ indiuidua potest etiam representari spirituali modo ex parte speciei representantis, vt patet in Angelis. Deinde probatur primo consequentia, quia si repugnaret fieri talem speciem in nostro intellectu passiuo, vel repugnaret propter illius incapacitatem: vel quia licet capax sit recipere, intellectus tamen agens non potest illam producere. Non primum, intellectui enim, vt intellectus est, non repugnat habere speciem propriam rei singularis, vt patet in angelico: ergo nec repugnat humano: non enim est maior ratio, quin potius humanus videretur aptior, quia magis accedit ad materialitatem. Secundum etiam dici non potest. Nam virtus actiua intellectus agens debet esse ad quatuor capacitatem intellectus possibilis: ergo si non repugnat ex parte intellectus possibilis, non repugnat ex parte agentis, seu minus assignetur ratio aliqua eiusmodi repugnantie intellectus agentis, cur etiam possit efficere species vniuersalem, non vero singularem, quandoquidem possibles admittuntur. Confirmatur hæc ratio. Nam in anima separata manet cognitio rerum singularium, & actionum particularium, quas gessit in vita, vt patet ex colloquio diuitis cum Abrahamo, quod refertur Luca 15. tractabitur infra l. 4. c. 7. agendo de anima separata: manent ergo species in ea anima rerum singularium, non enim dicendum videtur à Deo denuo infundi, tum quia superfluum id videretur, neque etiam ratio vlla daretur, cur infunderentur horum potius, quam aliorum singularium species. Tū quia si tunc primò infundantur, non id sanè contingit propter capacitatem solummodo obedientialem

P 3 intelles

intellectus, alias anima separata supernaturaliter cognosceret singularia materialia, quod est absurdum: infunduntur ergo ob naturalem capacitatem: ergo animus noster de se est capax specierum rerum singularium: ergo illa aptitudo, & potentia virtute intellectus agentis in hac vita actuari, experiri potest. Atque hæc de primo medio.

6. *2. Via probationis.* Secundum medium ad ostendendam conclusionem ita habet. Si intellectus noster careat specie rei singularis, non poterit formare proprium, & distinctum eius conceptum: hinc enim Caiet. supra citatus potissimè negavit intellectui nostro conceptionem propriam rei singularis, quod scilicet careat propria illius specie: ergo à contrario, si habet propriam, ut est probatum, necesse est propriam efformet conceptionem. Probatur consequentia, quia non valet intellectus de re cogitare amplius in actu secundo, quam datum ei sit in actu primo, seu per speciem: ergo si non habet propriam speciem de re singulari, neque propriam formabit conceptionem. Tandem confirmatur magis consequentia hæc excludendo modos, quibus dici solet singulare cognosci ab intellectu reflexè. Vnde sit.

7. *3. Assertio.* Tertia conclusio. Intellectus noster cognoscit directè singularem materialia abs reflexione. Probatur ex præcedenti conclusione. Nam omne, quod cognoscitur per propriam speciem, per illam valet directè cognosci: ostendimus autem singularem, de quibus agimus per propriam cognosci speciem, eaigitur directè attinguntur ab humano intellectu. Deinde probatur, excludendo modos omnes cognoscendi tantum per reflexionem. Ac primum Caietam iam refellimus. Secundum ex S. Thoma 1. p. 2. q. 2. art. 6. est singulare cognosci quatenus intellectus cognita prius natura vniuersali reflexit ad phantasma ipsum, à quo rei vniuersalis species fuerat abstracta, ac per illud rem singularem cognoscere. Rogo autem, quare ratione per conuersionem hanc ad phantasma singulare cognoscatur: & per quā speciem. Nam vel cognoscitur per phantasma, tamen per obiectum, seu medium cogniti: vel tanquam per speciem. Tanquam per obiectum cognosci, est impossibile primo, quia alioquin prius foret cognoscendum ab intellectu phantasma ipsum, quam singulare in eo representatum, quod est contra experientiam, multi siquidem singularem norunt, ac de illis ratiocinantur, qui nihil nouerunt de phantasmatis. Secundo, quia rationi dissonum est, ut intellectus in re materialis, & inferioris ordinis, tanquam in obiecto quippiam cognoscat. Effet enim magna quedam illius imperfectio, nullaque cogens ratio ad illam asserendam, imo in omnibus alijs etiam brutorum potentij cognoscentibus insolita. Tercio, quia phantasma ipsum est quid singulare, ac materiale: ergo si cognoscitur, ac in illo res singularis tanquam in obiecto representatur, iam singulare ipsum materiale directè cognoscitur. Quarto si cognoscitur singulare in phantasmate, assignanda erit intelligibilis species, qua illud cognoscat, non quidem species rei vniuersalis, quia indifferens est, nec magis hoc, quam illud singulare representans. Iam vero cognosci singulare per phantasma tanquam per speciem, seu medium non cognitum, dici nullo modo potest. Quia res materialis, & inferioris ordinis non potest concurrere in actu spirituale. Tertium, tamē modum assignat Soto. lib. Phys. q. 2. ar. 2. dicens singulare cognosci ab intellectu per determinationem ad particulare phantasma, sed vel modus hic coincidit cum præcedenti, vel illud certe nouum continet, quod phantasia operante circa tale aliquod singulare ita determinetur intellectus, ut per speciem vniuersalem possit iam singulare attingere:

quod tamen impossibile est: namque operatio phantasiae impertinens est, atque insufficiens, si intellectus ipse intra se non habet sufficiens principium cognitionis, qualis non est rei vniuersalis species, sed sola species rei singularis: ergo, &c. Alij quæstio de accidentibus, an in vniuersali, an in singulari potius cognoscantur. Si primum, per illa profecto non deuenimus in cognitionem huius singularis. Si secundum, ergo accidentia singularia cognoscuntur directè per propriam speciem, quod est intentum.

Præterea contra prædictas reflexiones omnes in vniuersum sunt argumenta. Primum ab experientia: nam antequam sciat vnusquisque reflecti descendendo à natura vniuersali ad singularem, nouit ipsa singularem. Rusticus enim cognoscit Petrum, resque ceteras indiuiduas, ac circa illas ratiocinatur immediate, cum profus ignoret naturas vniuersales, quod etiam doctus quilibet valet in se experiri, si consideret modum, quo singularem nouerat, antequam philosophiam perdisceret, aut etiam dialecticam. Secundum argumentum fit: quia si in intellectu esset tantum species vniuersalis naturæ specificæ, vel genericæ, per quam cognosceret ipsam, sequeretur dari in intellectu vnam tantum speciem representantem hominem in communi: namque vna producta omnes alie essent superflue: ergo species hominis semel tantum abstraheretur ex phantasmate singularis hominis primo cogniti: ergo occurrentibus sensui alijs hominibus, intellectus nullam de cetero speciem acquireret: ergo non posset illos distinctè cognoscere, cum ibi nulla esset conuersio ad phantasmata, siquidem intellectus nullā haberet speciem desumptam ab eorum phantasmatis. Tertium argumentum. Nulla ratio, aut experientia se offert ad denegandam intellectui directam cognitionem singularis, quia aut negatur propter ipsius intellectus imperfectionem, aut propter perfectionem. Si hoc posterius dicatur, sane multo perfectiores sunt intellectus Angelorum, ac Dei, qui tamen singularem directè noscunt: si prius illud asseratur, multo imperfectiores sunt sensus, & tamen etiam illa percipiunt. Quod si occurratur, impotentiam provenire ex imperfectione alterius rationis, nimirum, quoniam intellectus noster in gradu, & ordine intellectuum est imperfectissimus, ideoque valere quidem naturas vniuersales cognoscere, non tamen indiuidua: hoc certe non rectè dicitur: Intellectus enim quantumuis imperfectus eleuatur supra perfectionem sensus: qua de causa nullus sensus, solus vero intellectus ad vniuersalium cognitionem potest attingere. Habere ergo debet quicquid perfectionis est in potentij inferioribus, cuiusmodi est directæ singulorum perceptio. Obseruandum tamen, non omnia singularem æqualiter cognosci ab intellectu, sed præcipue naturarum, quas per proprias species cognoscunt, ac de his procedere conclusiones, quæ autem sint ex natura, in sequentibus dicendum erit.

Contra nostram tamen sententiam depromitur argumentum ex Aristotele 3. de Anima, text. 10. sic scribente. Sensitiva ergo pars calidum discernit, & frigidum, quorum quodam est ratio, caro: alia vero esse præcipue carnis discernit, aut separabilis, aut se habent ad seipsam, &c. perinde ac se habet cum se extendit linea reflexa. Ex quo inferitur loco inferitur communiter singulare ab intellectu cognosci actu quasi reflexo. Sed non videtur locus: quippe Aristoteles intendit solum eundem esse intellectum, qui cognoscit singulare, & vniuersale: nam sicut eadem linea curva est, & recta, habens se tantum diuersimode, ita & intellectus duo illa cognoscens. Sic exponit Philoponus, & insinuat The-

SVAREZ
de Angelis, op.
re 6. d. 1. m. c.
anima.

TON TOM
II III

D. V. 2

1. Pars dila-
matie pro-
batum 1.

2.

3.

4.

Pars 2. di-
lemmatum.

Excluditur
modus Soti.

Themistius in paraphrasi 3. de Anima, cap. 19. ad finem : quodcumque ergo Aristoteles pronuntiat intellectum esse vniuersaliū, sensum autem singularium, interpretandus erit, quod sensus cognoscat tantum singularia, intellectus vero non tantum, sed vltra singularia ad vniuersalia quoque conficiat.

Ad primam rationem, quæ erat secunda suasio in numero primo, dic. intellectum dici, & esse potentiam spirituales abstrahentem à conditionibus materiæ, non ob esse quominus possit cognoscere res materiales cum omnibus conditionibus indiuiduantibus, vt in Angelis patet: solumque posse inferri speciem, per quam intellectus cognoscit singularia, debere esse spirituales, cum quo stat representare posse rem singularem, vt ostensum est. Ad tertiam suasionem postea dicitur. Ad quartam, intellectus agens abstrahentem intelligi non debere productionem speciei representantis naturam communem sine conditionibus indiuiduantibus, quas phantasma representat, vt plerique voluerunt: sed intelligi productionem speciei spiritualis abstrahentis in suo esse à materialitate phantasmatis, sicut iam supra exposuimus. Et hæc de modo cognoscendi singularia.

Superest iam, vt explicemus modum, quo intellectus cognoscit vniuersalia, qua de re sit quarta conclusio. Intellectus cognoscit proprio conceptu vniuersalia, abstrahendo à singularibus, seu non curando de illis. Hæc constat experientia, consideramus enim hominem non considerando Petrum, & Paulum. Constat ratione. Nimirum hæc est vis intellectus supra sensum, vt proprias rerum quidditates cognoscere possit, quæ planè vniuersales sunt, & communes: quare, &c.

Dubia aliquot ex dictis resoluuntur, an singularia, & vniuersalia per distinctas species cognoscantur.

DVBIVM I.

EX dictis in hoc capite soluntur quæstiones alia incidentes. Quod ad hanc primam attinet, iam ex dictis habemus singularia cognosci per propriam speciem representantem nimirum conditiones rei indiuiduantes: vniuersale autem cognoscitur per speciem representantem naturam absque ijs conditionibus: per suam ergo vnumquodque attingitur. Probabilius tamen apparet, cum primò intellectus percipit vniuersale, id præstare per speciem representantem rem singularem, quod probatur in hunc modum. Posito phantasmate Petri, v.g. intellectus agens producit speciem Petri in intellectu possibili, habet siquidem virtutem ad illam efficiendam: estque naturale, ac vniuersale agens non impeditum: ergo non efficit speciem hominis vniuersalis. Posterior hæc conclusio ostenditur primò: quia species Petri representare nequit hunc hominem, quin representet hominem: per illam ergo potest homo absolute cognosci, atque adeo superflua est species alia. Secundo. Si intellectus agens duas species abstrahit, vnam representantem hominem, alteram vero Petrum, abstrahet similiter aliam, atque aliam animalis, viuientis, cæterorumque superiorum generum, cum aqua sit distinctio omnium inter se graduum, etiam vsque ad indiuiduam differentiam: consequens autem falsum est, iam enim multiplicabuntur intelligibiles species absque necessitate: cuius ratio à priori est, quoniam in inferiori omnia superiora continentur, siquæ species representans illud sufficiens principium est cognoscendi illa. Tercio: quia si omnium prædicatorum producerentur species distinctæ, posset facillimè res distincte cognosci quantum ad omnia prædicata sua,

quod tamen falsum est, cum ignoremus quæ plura genera, & differentias rerum singularium. Quarto, si quis solam vidisset albedinem, non discerneret inter illam, & colorem, quia ignoraret differentiam albedinis ab alijs coloribus: vnde ignoraret etiam, an albedo, & color modo aliquo distinguerentur: ergo signum est non fuisse productas duas species albedinis, aliam, & aliam coloris. Si namque fuissent, cognosci vtrique possent tanquam diuersa ea, quæ ab illis representarentur. Quintò, si intellectus agens quoties occurrit indiuiduum omnium eius graduum species semper imprimeret in possibilem, semper ipse possibilis plures actus simul eliceret: quia non esset ratio, cur potius hæc, quam illa specie vteretur. Consequens autem absurdum est, atque ipsi etiam experientie contrarium: ergo intellectus agens à principio imprimit tantum speciem rei singularis, per illamque possibilis attingit tam singulare ipsum, quam vniuersalia in eo contenta.

Modus autem vniuersalia cognoscendi hic esse videtur. Nam dum intellectus cognoscit diuersa singularia etiam eiusdem rationis, siue simul, siue successiue (hoc enim parum ad rem interest) per diuersas planè species ea intelligit, cum à diuersis phantasmatibus fuerint abstractæ: species autem eiusmodi partim in representatione conueniunt, partim differunt, quia representant diuersimodè contracta: intellectus ergo vim habet tum ad consideranda indiuidua ipsa, vt talia sunt: tum etiam id, quod commune illis per species representatur, quod est considerare vniuersalia: atque hoc eodem modo cognoscit genera per conuenientiam scilicet specierum.

Sed notandum est, nos in conclusione tantum dixisse ad primam conceptionem rei vniuersalis non esse necessariam speciem representantem vniuersaliter, & abstractè. Namque habita prima conceptione rei vniuersalis, dubium esse potest, an ex vi illius cognitionis maneat in intellectu species representans ipsum vniuersale abstractè, atque vniuersaliter, & eo modo, quo fuerat cognitum: quod dubium problema esse potest vtrunque probabile, nam vna ex parte non videtur occurrere necessitatem ponendi talem speciem, cum cuiuscunque singularis propria species sufficiat, vt sufficere potuit pro prima conceptione. Ex altera verò parte, quæ probabilior apparet, potest assignari vtilitas, & necessitas, nempe vt intellectus possit facile, & prompte absque dependentia singularis, propriam quidditatem generis, differentiamque concipere: vnde experientia videtur habere, postquam intellectus formauit semel conceptum rei vniuersalis, multo facilius concipere illud absque memoria alicuius singularis, quod signum est relictam esse in intellectu ipsius speciem. Confirmatur. Quia similiter supra diximus de imaginatiua, licet in prima compositione rerum simplicium non vtatur vnica speciei rei compositæ, attamen relinquim postea vnicam simile ergo erit intellectu.

Quid prius cognoscatur ab intellectu, vniuersale, an singulare.

DVBIVM II.

Quæstio secunda incidens, atque ex dictis resoluenda est, quid prius cognoscatur ab intellectu, vniuersale ne, an singulare. Sanctus Thomas, & quæ eum in superiori opinione de cognitione singularium reflexa sequuntur, coherentè aiunt prius formari conceptum vniuersalis. Idem tenet Richardus in 2. dist. 24. q. 3. licet alijs dicat singulare cognosci directe. Scotus in 1. dist. 3. quæst. 2.

P 4 vult

Probatur ad elusi. in hoc dubio ostenditur. Primò.

Ad hoc conclusionem vniuersalia.

Exponitur conclusio ista dicta n. 12

De præcedenti cognitione inter singularia.

vult speciem infimam prius cognosci, quam singulare, licet in 4. dist. 45. quæst. 3. nobilium sentiat dari propriam speciem intelligibilem singularis materialis sentiat, Durandus verò in 2. dist. 3. q. 7. & Gregor. in 1. dist. 3. quæst. 3. art. 1. voluit prius concipi ab intellectu singulare, quam vniuersale, quod est mihi probabilius, sumiturque ex dictis, ac suadetur primò. Intellectus potest directè cognoscere singulare, ac prima species, quæ in intellectu imprimatur, est rei singularis: ergo id, quod prius concipitur, ipsum est singulare. Patet consequentia, quia potentia id prius concipit, cuius prius recipit speciem, vt inductione constat, & ratione: tunc enim est potentia constituta sufficienter in actu primo ad cognoscendum id, quod per speciem representatur: ipsum ergo illicò cognoscit. Secundo. Eo ipso, quod sensus cognoscit singulare, potest intellectus facillimè illud cognoscere, vniuersale verò non ita facillè, siquidem prius requiritur cognitio singularium, & conuenientia illorum, vt ab illis abstrahatur natura communis: ergo prius concipitur singulare, quam vniuersale. Confirmatur. Nam rudes, quia vnicum vident solè, conceptum Solis in communi non formant, sed illius tantum quem vident, vt quisque etiam apud se compertum habebit, antequam hæc abstractiones nouerit: ergo formati prius conceptus huius Solis, quam in communi, ille autem conceptus apud intellectum est, cum ridiculum sit existimare rusticos homines nunquam intellectu solem concipere, cum circa illum vtrunque ratiocinentur, &c. Tertiò cognitio nostra à sensu incipit: ergo quod facilius sensu percipitur, facilius etiam concipitur intellectu, si id alioquin non repugnet: ergo, &c. Quæ sanè ratio est Aristotelis 1. Posteriorum, cap. 2. vbi ait notiora nobis ea esse, quæ sunt sensui proximiora, talia vero sunt singularia: vbi de singularibus in rigore loquitur, sicut olim eo loco exposuimus.

16

Notandum porro hanc doctrinam minime contradicere ijs, quæ 1. Physicorum traduntur, vniuersalia esse priora cognitione miris vniuersalibus, ibi enim comparatio fit vniuersalium inter se, hic verò vniuersalium ad singularia. Vnde si singularia quodammodo inter se comparemus, quæ magis communia sunt, facilius cognoscuntur, vt ibidem etiam docuimus: dici etiam potest, cum Aristoteles scribit vniuersalia esse cognitione priora, intelligi ordine doctrinæ, quoniam in qualibet scientia præmittuntur, quæ communia sunt, ne postea inepta fiat repetitio dictorum: non tamen intelligitur absolute particularibus non posse, quantum est de se, prius cognosci. Neque contra hanc resolutionem ulla restant argumenta, quæ difficultatem habeant.

An cognitio vniuersalium possit sensui competere.

DVBIVM III.

17
Resolutio
negatiua.

Vbi hunc hoc similiter resoluitur ex dictis negatiue iuxta communem doctrinam Aristotelis 1. phys. text. 49. & alibi non rarò. D. Thomæ 1. p. q. 12. art. 4. & aliorum, dicendum enim est soli intellectui id conuenire, sensus enim non cognoscunt rem, nisi indutam accidentibus, nec perveniunt ad nudam rei quidditatem, vniuersale autem à conditionibus accidentalibus liberum est: & ideo eius cognitio est immaterialis, quia scilicet abstrahat ab omnibus conditionibus materiæ, ac præterea non sit sine aliquo discursu, & ratiocinatione. Oppones primò. Obiecta sensui sunt vniuersalia, verbi gratia, color absolute, non hic, aut ille primariò, sed vnaquæque potentia cognoscit

Obiectio 1.
contra resolutionem.

suum obiectum: cognoscit ergo sensus res communes. Secundo visus à longè nò discernit determinatè hunc, vel illum hominem, sed aliquem: aliquis autem homo communis quippiam est, quam hic homo: ergo, &c. Tertiò, quia in sensu dari potest abstractio, percipit enim oculus in pomo colorem abstrahendo à sapore, & odore, cum eos non attingat: ergo & abstractio vniuersalis dari poterit in sensibus.

Ad primum respondetur ex S. Thomæ 1. 2. quæst. 29. art. 6. obiectum sensus esse quidem vniuersale, non secundæ intentionis, sed primæ, id est, naturam communem in multis indiuiduis contentam: huiusmodi autem vniuersale non attingi à sensu in sua vniuersalitate, sed particulariter contractum: sic obiectum visus est lucidum absolute, quia quidquid videtur, luce perfunditur, exercite verò nunquam conspicitur color in communi, sed hic, vel ille color determinate. Vnde talis determinatio, seu contractio obiecti sensibilis est voluti necessaria conditio, vt sentiri possit, natura autem communis, quali ratio formalis obiecti sensibilis, & ideo Aristoteles 2. Posteriorum scripsit sensum esse vniuersalem, sentire verò singularis. Ad secundum respondetur oculum cernere singulare determinatum, hanc scilicet rem coloratam, vel figuratam, quæ centem, vel motam, &c. Dubitatio verò ipsa, an sit Petrus, an potius Paulus, &c. vt ego existimo apud intellectum est, non apud sensum. Ad tertium respondetur in sensu propriè non inueniri abstractionem formalem, prouenientem scilicet ex virtute potentiæ: quod ergo sensus illo modo abstrahat, cognoscendo nimirum colorem absque sapore, limitatio est virtutis ipsius, quod nequeat ultra colorem amplius aliquid attingere, non autem propria, ac præcisiua abstractio. Negatur igitur argumenti consequentia: nam abstractio vniuersalis ex virtute, & immaterialitate potentiæ prouenit, ille autem modus abstractionis non item.

Quid sit abstractio intellectus, & quomodo fiat.

DVBIVM IV.

Quarta dubitatio ex superioribus quoque ita resoluenda: constat nimirum ex dictis abstractionem, vel posse referri ad speciem ipsam, vel ad naturam representatam in specie: si ad speciem referatur, operatio est intellectus agentis, qui abstrahere dicitur species à phantasmatibus propter rationem in precedentibus allatam: si vero referatur ad naturam representatam, communiter etiam asseritur huiusmodi abstractionem fieri virtute intellectus agentis producentis speciem representantem nudam per vniuersalem naturam. Verum ex dictis liquet intellectum agentem talem aliquam speciem non producere. Ea ergo abstractio operatio est intellectus possibilis, quæ naturam vniuersalem considerat absque conditionibus indiuiduantibus, sic enim per actum illum representatur natura, vt vniuersalis, atque abstracta.

Estque hoc loco notandum, abstractionem aliam dici vniuersalem, aliam formalem: per hanc vniuersaliusque rei propria ratio concipitur, non attendendo ad cætera sibi fortè adiuncta: quomodo in scientijs abstrahimus essentiam à proprietatibus, genus à differentia, &c. vt vniuersaliusque propriam rationem inuestigamus. Atque hæc formalis abstractio distinctionem aliquam supponit inter rem abstractam, & cætera, à quibus abstrahitur, vel sine quibus consideratur, vnde propriè non causat distinctionem, sed concipit. Abstractio

Quid ab-
strahit v-
niuersalis.

Vtrumque ad
quid infer-
uiat.

vnuerſalis, vt ſic, ſit ab inferiori: dico autem, vt ſic, quia ſuperius abſtrahi etiam poteſt præciſiue, ſeu abſtractione formali, conſiderando illud ſecundum ea, quæ ex proprijs actualiter habet, non conſideratis inferioribus. Alio ergo modo abſtrahitur ſuperius, ita vt in potentia claudat inferiora, & hæc dici ſolet abſtractio vnuerſalis, vt ſic, quia in ea concipitur res, vt vnuerſalis, & cõmunis. Præter has verò abſtractiones nulla alia in intellectu reperitur, vt experientia conſtat: fueruntque neceſſariæ, & ſufficientes ad res perfectè cognoscendas, nam abſtractio vnuerſalis fuit neceſſaria ad adſtruenda obiecta ſciendarum perpetua: formaliſ quoque fuit neceſſaria ad perfectè comprehendendum obiectum, diſtinguendo omnia, quæ illi conueniunt. Vnde hæc duæ abſtractiones ſe inuicem iuuant, & ſibi deſeruiunt: vtraque autem illarum ex virtute, & immaterialitate intellectus prouenit, quia enim intellectus immaterialis eſt, minimè ſubijcitur materialitati obiecti, ſed vincit illam, & quantum fieri poteſt ipſum ſpiritualizat. Rurſum, quia immaterialis eſt, ſubtilitatem habet ad diuidendum cuncta, & penetrandum quid ſit vnuiuscuſque eorum proprium: ac denique quia incorruptibilis eſt, poteſt incorruptibili modo res vnuerſales concipere.

*An vnuerſale fiat per comparationem, an
verò per abſtractionem.*

D V B I V M V.

21
Prima du-
bitatio em-
endatur.

VLtima dubitatio ex dictis quoque deciden-
da eſt, quo modo vnuerſale fiat ab intellectu,
per abſtractionem ne, an verò per comparationem?
Quæ verſari ſolet latiffimè in principio logicæ:
ſed immerito, ibi enim multis etiam verbis intel-
ligi vix poteſt, hic verò perſeciliè. Notandum eſt, na-
turam, quæ ab intellectu vnuerſalis concipitur in
rebus ipſis reperiri, & a parte rei habere vnuerſa-
litatem quandam, quæ in vnitatem eiusdem nature
in multis exiſtentis ſita eſt: Vnde natura ſub hac
vnuerſalitate non ſit, ſed potius cognoscitur ab
intellectu: hæc porro vnuerſalis natura a parte rei
non ſubſiſtit abſtracta ab indiuiduis, imò exiſtit
facta particularis: intellectus autem cognoscit illam
abſtractè, cognoscendo ſcilicet ſolitariam,
ac ſine indiuiduis, & in ea quidè ſic abſtracta duo
poſſunt conſiderari. Primum eſt eſſentia: ſecun-
dum modum eſſendi, quem in intellectu habet, ni-
mirum eſſe abſtractum. Primum realiter datur in
natura, ſeu ipſa eſt natura, cognosciturque ab intel-
lectu directæ cognitione, quæ ſolet dici prima in-
tentio, ſeu conceptus formalis: natura verò ſic co-
gnita prima intentio obiectiua, ſiue obiectiuus
conceptus. Secundum autem non eſt quidem in
natura ipſa realiter, quia natura, vt diximus, realiter
non eſt abſtracta: nec tamen eſt ſecunda in-
tentio, ſeu relatio rationis, quia cuiusmodi entia
non niſi dum cognoscuntur, exiſtunt: quando au-
tem primò natura abſtracta concipitur, nullum ad-
huc ens rationis ab intellectu concipitur: nullum
ergo tunc ens rationis eſt à quo natura dicatur ab-
ſtracta: talis ergo denominatur extrinſecè ab actu
intellectus, in quo abſtracta repræſentatur, & per
quem ſic abſtracta cognoscitur, quemadmodum
res viſa dicitur, vel amata denominatione extrinſe-
ca: cum ergo in natura abſtractè cognita duo illa
reperiuntur, natura videlicet, & uſque abſtractio, in-
tellectus directæ operatione cognoscit naturam ipſam,
per virtutem autem reſtaſtendi non ſiſtit in
ea directæ cognitione nature, ſed vltra procedit
conſiderando modum, quæ natura ipſa habet, vt
eſt cognita, deprehenditque nudatam omni contra-
ctione, ac nuditatem ipſam quaſi formam quan-

dam talis nature conſiderat, ratione cuius plura
ipſa reſpicit, à quibus fuerat denudata, ſiue abſtra-
cta. Atque hæc vocatur notitia comparatiua, ſeu ſe-
cunda intentio formalis: natura verò, vt ſic, cog-
nita, appellatur ſecunda intentio obiectiua. Eſt ſcilicet
hæc vis intellectus noſtri, vt quoties deprehē-
dit rem ab aliquo extrinſeco denominari, quo ex-
actius denominationem ipſam comprehendat, ſic
eam ſingat, ac ſi rei denominatæ forma aliqua de-
nominas adhereret, & hoc modo innumeras in-
git relationes rationis, vt relationem creatoris in
Deo, relationem vili in pariete: idem ergo ſit in
propoſito.

Ex his conſtat triplicem poſſe conſiderari vni-
uerſalitatem in natura. Primam, quæ a parte rei
dicitur vnuerſalis: alteram, quam habet ab intel-
lectu per extrinſecam denominationem, & abſtra-
ctionem, iuxta quam ipſa natura repræſentatur,
vt communis, & indiſtincta: tertiam relationis,
quæ eſt quaſi applicatio ſecundæ vnuerſalitatis ad
naturam ipſam, ac ſi in illa exiſteret realiter. Na-
tura primo modo ſolet dici vnuerſale phyſicum,
quia vti eſt ſubiecta motui, & accidentibus ſen-
ſibilibus. Secundo modo dicitur vnuerſale meta-
phyſicum. Tertiò vnuerſale logicum: quauis ap-
pellationes cuiusmodi non ſint omnino neceſſariæ:
prima enim vnuerſalitas poteſt optimè metaphy-
ſica dici, quia à metaphyſico conſideratur, & quia
in rebus metaphyſicis abſtrahentibus à materia
ſecundum eſſe reperitur. Secunda quoque vnuerſa-
litas, quauis metaphyſica dicatur, eo quòd ad
metaphyſicum pertineat inquirere, an natura ab-
ſtracta ſit a parte rei, nec ne: actamen dici etiam
poteſt phyſica, quia cum illa abſtractio ſit opus in-
tellectus, phyſicus diſſerendo de operibus intelle-
ctus debet etiam de illa abſtractione agere: quod
logico quoque incumbit ea ratione, quæ operatio-
nes intellectus conſiderat, ac denominationem noſ-
tram ab eis proueniens: ſicut conſiderat rationem
prædicari ſubiecti, & ſimilium. Vnuerſale denique
tertio modo logicum vocari cõſuevit, quia com-
muniter cenſetur, artificem dialecticum præcipue
agere de entibus rationis: quod reuera magis proprium
eſt Metaphyſici, cuius eſt entium rationis à realibus
diſtinguere, & illorum entitatem inueſtigare: dia-
lectici verò non item, quin potius nimis id extrin-
ſecum eſt primatio fini illius: ſed quidquid ſit de
nominibus, vtendum illis erit cum pluribus.

Ex dictis patet ſolutio huius dubitationis po-
ſtrema, quæ tribus conſolutionibus continetur.
Prima. Vnuerſale primo modo non ſit ab intelle-
ctu, ſed illius cognitioni ſupponitur. Hæc in logica
probata eſt à nobis, atque etiam inferius magis
probanda. Secunda. Vnuerſale ſecundo modo
per abſtractionem intellectus efficitur. Tertia
Vnuerſale tertio modo, quod logicum vocatur,
in relationeque rationis conſiſtit per actum re-
flexum, qui etiam notitia comparatiua dicitur,
ſolummodo datur. Vnuerſale primo modo ens
reale eſt. Tercio modo eſt ens rationis pro forma-
li, ac tale quoque cenſetur à multis vnuerſale ſe-
cundo modo, quoniam illa etiam vnuerſalitas
per intellectum efficitur, nihilque ponit in re ab-
ſtracta: re vera tamen rationis relatio non eſt, ſed
natura ipſa realis, vt exiſtens ſub directæ conce-
ptione mentis, atque vt à tali conceptione deno-
minata. Vnde vnuerſale primo modo reale qui-
piam eſt, rebusque intrinſecum: tertio modo non
niſi quid per relationem fictum, ac tanquàm intrin-
ſecum rei cogitatum. Vnuerſale denique ſecundo
modo reale aliquid eſt, rem tamen extrinſecè de-
nominans.

Ex his conciliantur diuerſe opinionēs in hac
materia. Alij enim dicunt vnuerſale fieri per ab-
ſtractionem, quod inſinuat S. Thomas. p. q. 16.
art. 7.

22
Vnuerſale
triplex, da-
quo lucet
ter in d. ſp.
6. Metaph.
8. an. 3.

23
Conclit
author d. ſp.
vlt. Metaph.
thiſio.

24
Dubitatio
natura ſolutio

24
Quo pacto
quidam res
ſoluant.

art. 7. ad 2. q. 85. art. 1. & art. 3. ad 4. & opusculo 42. cap. 5. & opusculo 55. de ente, & essentia, cap. 4. 7. Metaph. lect. 13. indicat etiam Commentator 1. de Anima, textu 8. dicens intellectum facere vniuersalitatem in rebus, quod communiter accipitur de intellectu agente producente species vniuersales: nam Commentator ipse 2. de Anima, textu 10. ait intellectum moueri ad vltimam perfectionem à rebus vniuersalibus: mouetur autem ab speciebus. Et 3. de Anima, textu 8. scribit, si vniuersalia essent extra animam, frustra ponendum intellectum agentem, quasi ipse ea faciat. Similem sententiam indicat Durand. in 1. dist. 3. quæst. 5. num. 27. & in 2. dist. 3. q. 7. num. 12. Flandria 7. Metaph. q. 16. art. 1. & in 3. Metaph. q. 3. art. 2. Soto in logica quæst. 2. & 3. vniuersalium. Alij opinantur vniuersale fieri per notitiam comparatiuam: sicut etiam sentire videtur D. Thom. 1. Periherm. lectione 10. vbi inquit, intellectum formare intentiones, & tribuendo illas rei intellectæ, dum ipsam comparat ad res, quæ sunt extra animam. Et apertius 1. p. quæst. 28. art. 1. in corpore, & ad 4. atque ibidem Caietanus. Et rursus S. Thomas de potentia quæst. 7. art. 1. & opusculo 48. cap. 1. & 2. atque etiam 4. Metaph. textu 5. Caiet. in cap. de Genere, & de ente, & essentia, cap. 3. & 4. paulo ante quæstionem 7. & iterum in ipsa quæst. 7. Item Ferrar. 4. contra, c. 11. Soncin. 10. Metaph. quæst. 15. Scot. 7. Metaph. quæst. 18. Antonius Andreas 16. quæst. 17. Antonius Trombet. in quæstionibus Metaphysicis q. 2. art. 1. Viguerius, & copulata Louanienf. cap. de genere.

Quo pacto
alii.

25
Quoniam
admittenda
sit 1. opinio.

Vtraque verò opinio potest ad veritatem conciliari, vel etiam ad falsitatem trahi, & perperam exponatur: si enim prima tantum velit naturam, eo ipso quod abstrahitur, habere modum aliquem vniuersalitatis, quem non haberet in rebus, recte exponitur, siue vniuersalitas illa vocetur Metaphysica, siue logica, id quod in hunc modum suadetur primò, si vera esset positio Platonis, ideæq. hominis esset in rerum natura subsistens abstracta ab indiuiduis, proculdubio haberet alium modum vniuersalitatis, quam nunc habeat: ergo etiam quando concipitur illo modo, videlicet tanquam abstracta ab indiuiduis, planè vt sic representata, & concepta habet modum vniuersalitatis quem re ipsa non habet. Confirmatur, quoniam illa natura concepta, vna est obiectiue, & præcinit ab inferiori multitudine, estque communis multis: est ergo tunc vniuersalis alio modo, quàm in rebus. Secundo. Natura vt abstracta habet alium modum, quàm in rebus habeat, id est, non est singularitatis, sed potius indifferentiæ, & communitatis: ergo. Tertiò. Natura per contractionem fit singularis: ergo dum à contractione liberatur, accipit modum essendi contrarium singularitati: ergo fit aliquo modo vniuersalis: si ergo prima opinio hoc tantum dicat, vera erit, si secunda id ipsum neget, erit falsa.

26
Quoniam
secunda.

Quod si prima opinio intelligat, secundam intentionem, seu relationem vniuersalitatis fieri per abstractionem, sine dubio falsa est, cum fiat per comparisonem, & in hoc verum habet secunda opinio, hocque negare esset ignorare differentiam inter relationem realem, & rationis. Primò, quia si facta abstractione, illico natura abstracta refertur ad inferiora, certe refertur realiter. Probatur: nam vel refertur realiter, vel fingitur referri: at verò referri non fingitur, nisi dum ad ipsa inferiora comparatur, vt ex supradictis patet: ergo si refertur, realiter sanè refertur. Secundo. Per meram cognitionem abstractiuam non cognoscitur relatio aliqua vniuersalitatis: ergo nec inde confurgit, vllum esse habet. Patet consequentia, quoniam relatio rationis aliud non habet esse, quàm cognosci: solum enim existit, cum obijcitur

intellectui, esse autem obiectiue nihil est aliud, quàm cognosci. Certè, si eiusmodi entia rationis existerent etiam quando non cognoscuntur, realia planè essent: non enim medium datur inter esse factum, & reale: esse autem factum, non est nisi dum fingitur. Tertiò explicatur idem per relationes alias rationis: etenim paries, v.g. denominatur visus ante operationem intellectus, & similiter Deus denominatur creator, & tamen neque paries refertur relatione visi, nec Deus relatione creatoris, nisi quando intellectus ea actualiter comparat, & refert: nam si ante hanc comparisonem referrentur, planè à parte rei referrentur: ergo idem est in presenti dicendum. Quocirca rectè intellecta natura relationis rationis, est in hoc sensu secunda opinio planè euidens: neque vlla alia hic superest difficultas.

CAP. V. IV.

Quo pacto intellectus noster cognoscat substantiam materialem, & alia per accidentia sensibilia.

Est inter alias lata differentia sensuum, ac intellectuum, quod illi in exterorum accidentium sensibilibus cognitione fiant: intellectus verò ex accidentium cognitione ad contemplanda ea, quæ sub accidentibus cadunt, atque latent, ingreditur: vnde intellectus nuncupatur, quasi intuitus leges, de accidentibus ergo per se sensibilibus nulla difficultas est, quæ ratione ab intellectu cognoscantur, nam cum ea species suas sensibus imprimant, consequenter etiam imprimunt in intellectu possibili virtute agentis intellectus: de alijs verò rebus, vt de substantia, & de accidentibus ijs, quæ per se non cadunt sub sensum, difficultas restat. Pro qua fit prima conclusio. Sensibilia per accidens non cognoscuntur primò ab intellectu per proprias species. Probatur: nam species, quæ primò fit ab intellectu, est omnino similis representatione phantasmati, sed per phantasma tantum representatur res secundum accidentia per se sensibilia: ergo eandem rem, & eodem modo representat species intelligibilis facta ab intellectu agente. Maior patet, quia cognitio sensitiua est principium cognitionis intellectiue, nam determinat intellectum agentem ad productionem talis speciei: ergo talis est representata per speciem intelligibilem productam ab intellectu agente, qualis fuerat per sensum cognita, representataque in phantasmate. Occurreret fortasse phantasma non representare tantum accidentia sensibilia, sed etiam aliquo modo subiectum eorum: siquidem illa non abstracte representantur, sed concretè, atque adeo deoluendo in tali representatione subiectum, idque esse satis, vt intellectus agens possit inde propriam subiecti speciem, nimirum substantiam erueret. Sed falso occurrit. Primo, quia intellectus agens speciem producit determinatus à cognitione phantasmæ, quæ non nudum subiectum percipit, sed accidentibus affectum, seu hoc album, hoc quantum, &c. hoc ergo ipsum per speciem intelligibilem spiritu aliter representatur. Secundo. Si data responsio vera foret, iam sequeretur, apprehensio per proprium phantasma homine, v.g. confestim intellectum agentem producere speciem representantem substantiam hominis, atque adeo materiam illius, & formam. Consequens, & falsum est, & contra experientiam: ergo, &c. Sequela patet: quia etiam in eo phantasmate confusè representatur hominis substantia. Confirmatur institutum: nam ideo Angelorum, & Dei non potest dari in intellectu nostro

Exponit
difficultatem.

Prima
conclusio
quæ prima

Ter

Cognitio
sensitiua
quæ e
prima

Secun

Cognitio
sensitiua
quæ e
prima

SVAREZ
de Angelis, opus
6. de anima, et

De anima, et

D. V. 2

stro species, per quam primò, directèq; intelligitur, quia non cadunt sub cognitionem alicuius sensus: ergo eadem ratione res materiales, quæ sub cognitionem alicuius sensus non cadunt, non poterunt primò cognosci ab intellectu per propriam speciem. Atque hæc conclusio magis exponitur in sequenti.

2. *2. Affertio*
responsiva.
Secunda conclusio. Intellectus noster non format proprium, & distinctum conceptum rerum, quæ sensibiles per se non sunt. Explicatur. Nam proprius conceptus alicuius rei dupliciter dici potest. Vno modo, si rei conveniat, ut non conveniat alijs, quo sensu conceptus proprius distinguitur contra communem, neque de hæc procedit conclusio, si enim proprium conceptum formare etiam de Deo possumus, cum prædicata quædam, siue attributa de eo concipiamus, quæ nulli alijs conveniant. Altero modo dicitur rei conceptus proprius, quando formatur ex propria rei similitudine absque analogia, vel negatione: res ergo, quæ sub sensum cadunt, proprijs conceptibus secundo modo à nobis concipiuntur, ut experientia constat: quæ verò non cadit, esto materiales sunt, non ita à nobis concipi valent pro hâc statu. Sic ergo explicata conclusio probatur primò. Si rei materialis non sensatæ haberemus talem aliquem conceptum proprium, esset maxime substantiæ materialis, cuiusque autem non habemus: ergo nullius. Maior propositio est manifesta: nam substantia huiusmodi maiorem præ omnibus alijs conjunctionem habet cum accidentibus per se sensibilibus, quorum proprios formamus conceptus. Minor verò probatur: quoniam materialis substantia ex materia, & forma constat, neutrius autem habemus conceptum proprium: materiam namque cognoscimus per analogiam ad artificialium materiam, subiectumque accidentium: formam verò ex effectibus multipliciter discurrendo deprehendimus, ac tandem explicamus per similitudinem ad accidentales formas. Confirmatur, quia ex vi conceptus, quem de substantia exprimimus, discernere non valent, an simplex sit, vel composita: hoc enim explicandum venit per effectus, & analogiam ad composita accidentalia: ergo, &c.

Probatur 1.
Secundo probatur conclusio. Par est de homine, ac de alijs substantijs ratio ad proprium formatum conceptum, atqui de homine non formamus proprium, cum de ipsius anima nullum talem formemus, sed tantum per ordinem, & analogiam ad eius operationem: quare, &c. Denique experientia ipsa demonstrat nos propriam substantiæ rationem non concipere: cum non nisi per ordinem ad accidentia illam declarem, affirmemusque id, quod accidentibus primò substat, esse substantiam, explicemus similiter res insensibiles per ordinem ad sensibilia, quod apertum indicium est eorum, quæ per se sensibilia non sunt, proprios conceptus in nobis non gigni. Atque hinc etiam confirmatur prior conclusio. Etenim si intellectus reciperet propriam speciem substantiæ materialis actione intellectus agentis, posse vtiq; illam proprio conceptu cognoscere: hoc autem non potest: ergo, &c. Maior propositio liquet. Nam cum species sit ratio concipiendi rem, cuius est propria dari etiam poterit proprius conceptus. Confirmaturque utraque conclusio ex mysterio Eucharistiæ, in illo quippe eodem modo subduntur sensui accidentia panis, quo res aliæ sensibiles, neque in rebus alijs sentitur magis subiectum accidentium, quam in Eucharistia, ibi autem ex phantasmate panis consecrati non producit in intellectu species propria substantiæ panis, nec proprius illius conceptus, cum ibi verè non sit talis substantia: ergo neque in rebus alijs sensibilibus acquireretur illa species, formabiturque talis conceptus: alijs

Confirm.
Probatur 2.
Tertio.

Confirmatur simul utraque conclusio primo.

Secundo.

posset intellectus dijudicare, subessetne his accidentibus substantia, an non?

Quare processus intellectus nostri in cognoscendo esse videtur, ut primò quid accipiat speciem spiritualem representantem rem sensibilem, & materialem eandem ipsam, quæ representatur in phantasmate, atque adeò primò representantem accidentia sensibilia propria substantiæ alicuius: tum etiam sensibilia communia, quæ priorum modificant cognitionem, ac tandem in consulo representantem subiectum accidentium, cum accidentia illa representet in concreto. Intellectus ergo tali formatus specie proprio conceptu attingit sensibilia propria, atq; etiam communia, quæ aliquo modo per se in specie recludit: quia verò natus est adunata diuidere, potest talia sensibilia proprijs, & distinctis conceptibus apprehendere: subiectum tamen accidentium, accipere, quæ per speciem non representatur, discursu colligit, quatenus considerans ipsa accidentia, ac præcipue cognoscens illorū transmutationem, quæ fit circa idem subiectum (nunc enim calidum, nunc frigidum experiri, nunc lucidum, nunc tenebrosum, &c.) discursu colligit aliquid substat illis, sicque concipit substantiam per modum subiecti substantis, & ita de reliquis.

Porro ex his tertia hæc deducitur conclusio. Quando intellectus per discursum pervenit in cognitionem substantiæ, speciem elicit representantem modo aliquo substantiam ipsam: & idem est de similibus iudicium. Ita optimè colligitur ex ijs, quæ de cognitione vniuersalis dicta sunt, nimirum quod prius concipitur per speciem singularis. Deinde verò propria illius formetur species, quod etiam de imaginatiua verum est: illa enim primò concipit sensibilia composita per species simplicium, posteaque format eorum species. Ad hunc ergo modum intelligendum, in præfati contingere: nam intellectus res à sensibus non perceptas primò non concipit per proprias earum species, sed per species sensibilibus discursu pervenit in illarum cognitionem: tuncque demum intra se earundem format species tali cognitioni respondentes: id quod persuadetur similibus argumentis superius adductis, nempe quia intellectus & capax est illarum specierum, quas cum nondum habeat, ex cognitione rerum ipsarum necessario resultabunt, & quia postea facilius easdem cognoscit, quod indicium est reliquis fuisse proprias, cum per alienas tam promptè id præstare non posset.

Ex doctrina huius capitis questio duplex resolui potest, una illa est, quidnam ab intellectu nostro concipiat primò via originis, substantia ne, an accidens? Constat ergo prius formari conceptum accidentis, quam substantiæ: illius quippe rei prius format conceptum intellectus ille, cuius speciem prius recipit: prius autem recipit speciem accidentis, cum recipiat actione intellectus agentis immediatè, & sine discursu aliquo: per illam ergo formare poterit conceptum accidentis, substantiæ verò non item. Obijcies tamen primò: quia substantia, iuxta Aristotelem 7. Metaph. textu 4. est prior cognitione accidentis. Quod ratione etiam probatur. Secundo. Nam accidens intrinsecum ordinem vendicat ad substantiam: impossibile ergo est formari conceptum accidentis, nisi cum ordine ad substantiam: ergo debet præconcipi substantia. Tertiò modus ille cognoscendi substantiam supra à nobis positus videtur impossibilis: cognitio namque substantiæ sub ratione substantis relatiua est: supponit ergo absolutam: præcedere ergo debet absoluta, ac adeò propria substantiæ cognitio. Quarto, quia sequeretur substantiam non cognosci à nobis quid.

3. *Regressus*
nostri in relatu
lectus in
principio
cognoscendi.

4. *Affertio*
unde colligitur.

5. *De præcisi-*
onem cognitio-
nis inter ac-
cidens, &
substantia.

Obiectio 1.

Secundæ.

Tertiæ.

Quartæ.

quidditatiue, quia res ita solum cognoscitur, cum proprio conceptu attingitur. Consequens autem falsum est, homo enim quidditatiue cognoscitur, cum animal rationale definitur.

6. Propter hæc argumenta Thomista vulgo sequuntur oppositum nostræ sententiæ, ut videre est in Soncin. 7. Metaph. quæst. 13. & 14. Iauello q. 3. Ea tamen verior est, quam docuit Scot. in 1. dist. 3. quæst. 1. & 3. & dist. 8. quæst. 2. Richard. in 2. dist. 24. quæst. 3. art. 3. Heruæus quodlib. 3. quæst. 12. Antonius Andreas 7. Metaph. quæst. 4. Iandunus quæst. 3. ac rationes factæ illam verè conuincunt. Quapropter ad Aristotelem respondendum, substantiam secundum se esse priorem cognitione, non tamen quod nos. Secundò dicitur, distincta, & quidditatiua cognitione substantiam esse priorem accidente, cum hoc ab illa pendeat in essendo, & cognoscendo perfectè, cognitione verò confusa, & imperfecta accidens prius esse cognoscere:

Ad 1. obiect.

Ad 2.

Ad 3.

Ad 4.

7. Altera quæstio est, quoniam pacto accidentia conferant ad cognitionem quidditatis subiecti, sicut Aristoteles docuit in prologo lib. 1. de Anima, quia enim intellectus noster ab accidentibus incipit, indeque ad substantiam vsque penetrat, ideo cognitio accidentis ad cognitionem quidditatis substantiæ magnopere confert: quod maximè verum habet, ut D. Thomas, & Philoponus ibi notant, de cognitione priorum accidentium, operationum, & potentiarum substantiæ. Ex his enim colligimus rerum differentias, & perfectiorem, quod faciunt sapientissimè philosophi, præsertim Aristoteles, ut videre est in libris de Anima, & 1. Physic. dum principia rerum naturalium inquirunt, & in 4. ubi essentiam loci inuestigat, & in 1. de generatione, cum naturam generationis substantialis explorat. Quod etiam aduertit S. Thom. 2. contra gentes, cap. 56. Oportet autem obseruare, vtilitatem hanc cognitionis accidentium ad rerum quidditates assequendas, in principio tantum habere locum, quando scilicet via inquisitionis proceditur, ideoque non requiri integram, exactamque ipsorum accidentium cognitionem: talis namque cognitio magna ex parte pendet ex cognitione subiecti, & principij, à quo dimanant: requiritur ergo solum aliqualis cognitio accidentium, per quam pareatur via ad habendam perfectam cognitionem quidditatis substantialis, ex qua rursus à priori procedendo perfectius cognoscuntur passionibus ipsæ, ac de essentia ipsa demonstrantur.

Notatio.

De utilitate cognitionis accidentium ad cognitionem substantiæ, de qua au-
thor disp. 38. Metaph. sect. 2.

CAPVT V.

Quomodo intellectus cognoscat seipsum, animam, & quæ in ipsa perierunt.

In hac quæstione speciatim loquimur de anima rationali, ac de his, quæ illi inhaerent: sunt autem potentia actus, & habitus spirituales. Ac ratio dubij est, quia cum omnia hæc spiritualia sint, atque adeo intellectu intelligibilia, poterunt sanè per seipsa cognosci, neque indigebunt vlla specie, aut extrinseco aliquo, ut cognoscantur: hac enim de causa ita rectius sentiunt Theologi de Angelis disputantes. In contrarium verò est, quia si intellectus ita seipsum, animamque cognosceret, aperte omnino, atque perfectè cognosceret, imò, & iugiter in actualem cognitionem incumberet: vtrumque autem est contra experientiam: ergo, &c. Propter hæc non defuerunt, qui dicerent, animam se ipsam perpetuo cognoscere, & intelligere, quod tenuit Plato in Alcibiade, sic explicans illud Delphici oraculum, Nosce teipsum, quod videtur amplecti D. Augustin. 10. de Trinitate per totum, præcipue cap. 89. & lib. 14. cap. 8. & 10. Idem sentit Arminensis in 1. dist. 5. q. 2. Picus Mirandula in suis conclusionibus. Hæc tamen opinio contra experientiam militat, nullus enim in se experitur continuatam animæ suæ cognitionem, quin etiam ignorant plurimi, animam ne habeant: quod verò occurrunt, minimè discerni hanc cognitionem ob illius assiduitatem, quasi in ea mens occaluerit, ridiculum planè est, & simile placito Pythagorico, caelum longè, lateque sonum edere, non audiri, verò ab assuetudinem, quod alibi resellendum est: stabilitum sit ergo, animam nostram non semper seipsam cognoscere.

Ex quo sequitur primo ipsam non cognoscere se per suam substantiam: alioquin planè seipsam perpetuo cognosceret, quæ admodum & Angelis, vtendo videlicet substantia pro specie: quod si ita esset, non à sensibus, non ab intrinseco alio penderet in intelligendo: quia apud se haberet omnia necessaria ad cognoscendum: semper ergo cognosceret, quod est absurdissimum: non ergo se cognoscit per suam substantiam: atque idem est de potentia intellectiva comparatione sui ipsius propter eandem rationem philosophadum. Hinc secundò sequitur animam vt se cognoscat egere specie superaddita: si namque ex se sufficeret actiua non est, nec habet sufficiens principium se cognoscendi, actuari oportet principio cognoscendi, siue specie. Vnde tertio sequitur, animam neque seipsam, neque suas potentias per proprias species, sed per alienas cognoscere. Nulla quippe species potest ab intellectu agente formari, quæ aut animam, aut potentias, prout in se referat. Ratio est, quia anima non per seipsam, vt diximus, se cognoscit, sed in cognitionem sui deuenit per effectus, seu actus proprios: ergo per alienas species, nempe ipsorum actuum se intelligit, potentiaque proprias, atque habitus: alioquin si hæc omnia per ipsorummet essentias attingeret, distinctè omnino, atque intuitiue intelligeret, quod experientia aduersatur. Ratio verò horum omnium est, quia anima, cum spiritalis sit, intellectiva est, quia vero infima est in eo gradu, infima quoque est in ratione intellectiua, insufficiensque actiua, vt intelligatur, vnde actualitate aliqua eget, quam in specie assequitur: hoc autem totum prouenit ex dependentia, quam habet à sensibus corporis, cuius, ex natura sua, est actus. Quæ doctrina tota est D. Thomæ supra art. 1. ac per se aperta satis, Caietanus

SVAREZ
de Angelis, op.
nr 6. d. 1. rum. et
anima.

TOM TOM
TOM TOM
TOM TOM
TOM TOM

D. V. 2

CAPVT VI.

*Quomodo possimus Deum, & substantias
separatas pro hoc statu cogno-
scere.*

tanus vero ibi proluxa quadam expositione ob-
scuram reddit, & falsis nonnullis miscet, quale il-
lud, intellectum nostrum non in genere solum in-
telligibilem, sed etiam intellectuum esse pu-
ram potentiam: hoc enim posterius stare non po-
test, cum intellectus noster actualiter, & essentialiter
sit potentia intellectiva: ergo intrinsece ven-
dicat actum vim ad intelligendum, quod etiam
patet ex iam dictis libr. 3. c. 5. non ergo in hoc gene-
re est pura potentia.

3 Vnde consequenter (quod iam tetigimus) con-
stat, quo modo anima cognoscat habitus sibi in-
herentes, non enim possidet illorum proprias
species, sed sicut potentia, ita & habitus, vt pote-
rentes se ex parte earum, per actus ipsos facili-
ter elicitos cognoscit. De actibus vero esto quidam
velint cognosci per seipsos, non per species, eo
quod sint immediate, ac per se coniuncti poten-
tiæ intellectiue: nihilominus alij rectius pronun-
tiant cognosci per species. Primo, quia si intelle-
ctus per seipsum se nequit cognoscere, multo
minus eos actus, eo modo cognoscit. Secundo,
quia transacto actu recordatur intellectus, se hoc
vel illud intellexisse: relicta ergo est in illo species
actus, atque adeo per illam cognoscitur. Terrio,
si actus per se cognosceretur, apertius vtique cog-
nosceretur: quam solet: iuxta hanc vero senten-
tiam eo ipso, quod intellectus operatur, refultat
in illo species talis actus, imperfecta tamen, vt
videtur, vnde imperfecte consequetur cognosci-
tur. Ad hunc fortè modum sentiendum de cog-
nitione actus voluntatis: itaque quando volun-
tas exit in actum, sit in intellectu species alius
illius. Sunt vero qui dicant, actum voluntatis
cognosci ab intellectu per eum actum intellectus
per quem obiectum fuit voluntati proprium:
quod mihi non placet: nam facta etiam propo-
sitione illa obiecti potest adhuc voluntas proprium
actum non elicere: non ergo ex vi illius valet in-
tellectus actum voluntatis cognoscere: aliud ergo
principium est necessarium, quod aliud fingi ne-
quit, quam species.

De ipsis tandem speciebus intelligibilibus quidam similiter volunt per seipfos cognoscere, quia cum sint principia cognoscendi, alia possunt esse principia se cognoscendi. Oppositum tamen esse verum, alias euidentissimè cognoscerentur: quod tamen non ita esse satis intelligitur ex controuersia in lib. superiore capit. 2. Itaque dico cognoscere eiusmodi species per effectus suos, hoc est, per actus, in quos influunt: namque ex illis colligimus dari species, & non modo alio. Si autem inquiras, cur hæc omnia, per quæ discurrimus, per se ipsa clarè, atque distinctè non cognoscantur, cum sint spiritualia, & animæ ipsi satis coniuncta, est in promptu ratio: impellimentum scilicet corporis, & dependantiam, quam pro hoc statu habent vires animæ spirituales ab ipsis sensibus, unde cum illorum nihil percipiatur sensibus, intellectus etiam formare nequit clarum, distinctumque conceptum earum. Hinc vitemo colligitur, quod Aristot. 3. de Anima, text. 15. ait in rebus, quæ vacant materia, idem esse quod intelligit, & quod intelligitur, exponendum esse de ijs, quæ adeo vacant materia, vt neque ordinem habeant ad illam quales sunt intelligentiæ, non vero intellectus noster pro hoc statu, de quo proinde ibidem subdit, intelligere semet, sicut alia intelligibilia extra ipsum. De cognitione animæ respectu sui in statu separa. infra libr. 6. capite quinto.

Francisc. Suarez de Anima.

In hac quaestione fit prima conclusio. Intellectus pro hoc statu potest deuenire in aliquam cognitionem dei, substantiarumque separatarum. Ita Aristoteles 9. Metaph. cap. 12. ubi aperte affirmat non posse cognoscere substantias separatas, (licet illud sub dubio relinquit lib. 3. de Anima, cap. 7. in fin.) In lib. etiam 12. Metaph. illas inuestigas. Idem docet D. Thom. supra, & 3. contra Gentiles cap. 4. v. 1. v. 4. Albertus 3. de Anima, text. 30. à cap. 6. v. 1. quæ ad 1. Commentator citato loco de Anima. Est denique satis aperta doctrina Pauli Rom. 1. dum Gentiles philosophos arguit, quod Deum, & inuisibilia nouerint, nec tamen cohererint. Est autem primo notandum duplici modo posse rem cognosci. Vno quantum ad an est: altero quantum ad quid est. Ipsum deinde an est dupliciter adhuc potest cognosci, aut quoad actuale existitiam, aut quoad aptitudinem: longe enim differunt nosse rem actu esse, vel tantum posse esse. Denique quidditatem rei cuiusvis possumus attingere perfectè, atque adquatè, vel imperfectè, cognoscendo scilicet prædicata aliquot quidditativa, non vero integram quidditatem. Secundo notandum, perfectam cognitionem, aut comprehensionem esse, quando nimirum tota quidditas distinctissime, ac per eam proprietates eius vniuersæ percipiuntur. Qui cognoscendi modus angelorum proprius est, non hominis, vnde res perfectè cognosci perhibetur, quando propria eius essentia claro conceptu percipitur, & ex illa affectione aliquot proprietates, & non tantum communes: qui quidem modus perfectæ cognitionis haberi potest per species rei, vel etiam per effectum eius proprium, seu qui à sola illa causari potest. Imperfectè autem res cognoscitur, quando solum secundum communia attingitur. Tercio obseruandum, in prædicta dubitatione diuersam nimirum rationem esse de substantiis infinita, quæ Deus est, & de alijs substantijs spiritualibus, quæ vocantur Angeli.

His positis fit secunda conclusio. Nulla substantia spiritualis potest à nobis pro hoc actu mortali cognosci prout in se est, sed per propriam eius speciem, sed tantum per effectum aliquem, probatur. Nam intellectus noster species intelligibiles acquirit medijs sensibilibus obiectis, ac medijs actibus, qui inde procedunt, sed nulla substantia spiritualis obijci potest sensibus : non ergo potest imprimere sui speciem intellectui. Confirmatur experientia, nemo enim nunquam de Deo, aut Angelis naturaliter quippiam nouit, quam per effectus, neque perfecte assequutus est illorum notitiam, vnde D. Dionysius 7. de diuinis nominibus, & de celestis Hierarchia, cap. 1. dixit Deum à nobis cognosci solum ex sensibilibus, idemque celebrant August. 15. de Trinitate, c. 8. Damasc. & alij Patres exponentes illud 1. Corinth. c. 13. *Videmus nunc per specula, mes enigmatè* : nimirum per creaturas.

Tertia conclusio. Deus quantum ad an est, potest euidenter cognosci per creaturas. potest item eius quidditas, confusi tamen, & imperfecte: sed de hac conclusione videndus D. Thom. i. p. q. 2. 12. 13. & 88. vbi dicitur hac re latius agitur, & apud Aristotelem, & in Metaphysica: potest etiam, ac fole hic tractari, & 8. etiam Physicorum q. 17. nonnulla diximus. Ratio vero conclusionis est, quia Deus, cum sit prima causa, à qua effectus omnes pendunt in esse, & fieri, quæque omnia gubernat: & omnibus prouidet, habet necessariam quan-

dant connexionem cum effectibus, & ideo ex illis euidenter cognoscimus dari aliquam talem primam causam omnium, quam Deum vocamus. Rursus autem, ex eisdem effectibus naturam huius causae inuestigamus, cognoscimusque illam esse, suum esse per essentiam, quia non potest ab alia causa ipsum recipere: aliis non esset prima: cognoscimus etiam esse infinitam, bonam, sapientem, & c. Atque ita formamus quendam conceptum proprium Dei, quo eius quidditatem aliquo modo assequimur: nunquam tamen, clare, & distincte: eo quod effectus ipsi Deum non repraesentant, prout in se est, neque totam virtutem, essentiamque illius explicant.

4
Obiectio
contra hanc
3. conclusio-
nem dilui-
tur.

Obiectio tamen contra conclusionem. Intellectus noster finitus est, Deus autem infinitus: non ergo potest ab illo cognosci, cum inter intellectum & intelligibile debeat inueniri proportio: finiti vero ad infinitum nulla talis potest cogitari. Et confirmatur ex 3. Phys. text. 65. ubi Philosophus pronuntiat, infinitum, quia infinitum est, ignotum esse. Respondeo infinitum duplex esse aut secundum essentiam, aut secundum molem, neutrumque valere à nobis perfecte percipi in hac vita, quia neutrius habemus propriam, adaequatamque speciem, neque infinito modo nobis competit cognoscere, posse tamen intellectum nostrum naturali suo lumine, finiti modo, infinitum attingere, cum ad cognitionem non requiratur proportio certa in ratione entis, sed in ratione obiecti, & potentiae tantummodo, ut D. Thomas obseruat 1. p. q. 12. a. 1. ad quartum. Quidquid autem entitatem habet, comprehenditur adaequate sub obiecto intellectus nostri, ut cap. 1. visum est: ideoque est aliquo modo proportionatum cognitioni illius, proindeque potest ab illo utriusque intelligi. Ad confirmationem dicere quod ibi Aristotelem de infinito, ut importat negationem, quae non per se, sed per formam negatam cognoscitur. Sic ergo non finitum per finitum aliquid intelligitur. Vide D. Thom. ib. ad 2.

5
4. assertio
bipartita, de
qua late in
disp. 15. sect.
1. & lib. 1. de
Angelis, c. 1.
ostenditur
1. eius pars.

Quarta conclusio. Aliae substantiae separatae quantum ad actualem existentiam, possunt optimis rationibus cognosci, non tamen demonstrationibus convincitibus intellectum, quidditas etiam earum imperfecte potest cognosci quantum ad communia quaedam praedicata, non vero quantum ad propria. In prima conclusionis parte loquor de actuali existentia, nam de possibili tantum demonstrabiles fortasse sunt creaturae aliquae spirituales. Primo quia nos euidenter cognoscimus animam nostram spirituales esse, atque in illo genere incompletam substantiam: euidenter quoque Deum esse substantiam intellectualem, & spirituales, summam, & primam in illo ordine, ac tandem scimus euidenter gradum substantiarum intellectualium esse omnium perfectissimum: ex quibus praemissis euidenter inferri potest possibiles esse substantias spirituales, & intellectuales integras in suo genere, mediasque inter substantiam Dei, atque animae nostrae. Secundo argumentari possumus possibiles esse praedictas substantias quia nec ex parte rei potest reperiri implicatio, neque ex parte Dei impotentia: ex quo recte etiam colligimus dari actu existentes, cum illa sint, quae maxime assimilantur Deo, & quae complent supremum gradum creaturarum intellectualium, qui in anima nostra inchoatus tantum fuit, atque imperfectus: naturae autem ordo postulat ad complementum vniuersi, ut substantiae completae, & perfecta in illo gradu inueniantur. Tertio effectus plurimi dantur in vniuerso, qui non nisi his substantiis possunt attribui, ut calor, motus, quos non decet Deo tribui immediate, quicquid Aristoteles hac in re dixerit, de quo alibi. Dixi tamen

hoc non posse demonstratione conuinci, quia nullus est effectus in vniuerso, qui necessarium omnino connexionem habeat cum substantiis separatis: nam omnes possunt à Deo fieri: unde cum tales substantiae non habeant ab intrinseco necessariam existentiam, ut suis etiam locis demonstratur, sed illam debeant recipere ex libera Dei voluntate: effectusque non omnino demonstrent euidenter, Deum illas fecisse, iam sequitur non posse ostendi illas esse actu, demonstratione cogente intellectum: ostenditur tamen euidentia quadam morali, quae homo minime peritac conuincitur.

Secunda pars conclusionis experientia euidentia patet: intellectus enim neque proprium conceptum alicuius Angeli format, neque vnum ab alio per proprias differentias distinguit, sed concipit tantum sub communi ratione substantiae incorporeae, & cum maxime distinguit per conceptus accidentales in ordine ad effectus, veluti si hunc Angelum distinguas, quia hoc coelum, v. g. luna mouet: sic enim Gabrielem concipimus sub ratione nuntij incarnationis, Michaellem sub ratione ducis, & ceterum sub ratione custodis, & ceteris. Quibus ferè modis distinguunt Patres, ac Theologi Angelorum hierarchias, & choros. At propriis conceptibus ipsos concipere naturaliter est impossibile. Ratio est, quia nullus eiusmodi substantiarum effectus nobis innotescit, qui ostendat proprias earum proprietates, necerim praedicata, quae non sint omnibus communia. In quo late differunt à Deo: de illo enim plura cognoscimus, quae soli concipiunt, ac differentia causa est, quia licet Deus sit multo altior, & perfectior, habet tamen longe plures effectus in vniuerso, maioremque connexionem cum illis. Unde magis cognoscibilis euadit eius substantia, quam Angelorum. Solum ergo in hac vita substantiarum separatarum quidditatem in communi, & confuse cognoscere valemus: porro harum conclusionum doctrina Aristotelica est in 3. lib. de Anima: nam c. 4. docet obiectum proportionatum intellectui nostro esse quidditatem materialem, & c. 7. atque 8. sine phantasmate nihil nos intelligere. Secundo etiam Metaphysice comparat intellectum nostrum oculis nocturnis, quibus sicut intueri solem nequit, ita nos intellectum manifestissimam naturam, quales sunt spirituales substantiae. Denique 1. de partib. Animal. c. 5. Partem illam, inquit, nobis, atque diuinam minus contemplari valeamus, quia admodum pauca illius sensibus patent, quorum beneficio, tam de ea ipsa parte diuina, tum de aliis, quae nosse cupimus, facultas nobis cogitandi, indagandique suppeditatur. Et infra: Res namque illas superiores tametsi leuiter attingere possumus, tamen ob eius generis cognoscendi excellentiam amplius oblectamur, quam si haec inferiora omnia teneamus: constat ergo ex Aristotelis sententia illas substantias non posse à nobis perfecte cognosci.

Contra probatam vero conclusionem Plato, Platonique omnes opinati sunt, substantias has posse à nobis perfecte intelligi, ponebat enim ipsae quidditates rerum materialium separatas dari ab indiuiduis, unde consequenter aiebat, sicut rerum materialium, quidditas potest à nobis perfecte cognosci, ita, & posse separatas ideas, in quarum contemplatione beatitudo nostra consisteret, ut videtur lib. primo Ethicorum cap. 6. Sed fundamentum Platonis inane est, ut peripatheticis etiam multi vouerunt substantias separatas posse à nobis in hac vita perfecte cognosci, ut Alexander Aphrodis. lib. suo de Anima, & 9. Metaph. cap. vltimo, & lib. 12. Item Themistius, Philoponus, & Simplicius in 3. de Anima, atque iterum Simplic. lib. de Animae immortalitate, Themist. paraphrasi in 3. de Anima.

SVAREZ
de Angelis, opus
6. d. 1. rum. et
anima.

TOM TOM
TOM TOM
TOM TOM

D. V. 2

nima, cap. 3. & 51. Commentator text. 35. & 36. Avicenna, & Avicenna. quos refert Commentator, ac, quod mirum est, idem tenuit Albert. Magnus 12. Metaph. tract. 2. capit. 15. & in libello de intellectu, & intelligibili, qui omnes diuersis procedebant vijs, quas S. Thomas supra, & 3. contr. gentes elegantissime impugnat. Eorum ergo plures hoc nitebantur fundamento, quod intellectus agens non potentia animæ nostræ sit, sed substantia quædam separata, quæ discursu temporis efficiat nescio quam visionem cum intellectu possibili, qua mediante intellectus posset assurgere in cognitionem substantiarum separatarum confirmantque ex Aristotele 9. Metaph. ca. 10. ubi disertè affirmat posse nos cognoscere substantias simplices, & separatas, ac intelligendus videtur de perfecta, & quidditatiua cognitione. Libro item 12. Metaph. cap. 7. & 9. loquens de Deo, de intellectu neque diuina disputans, talon ait inesse illi perpetuo contemplationem, qualis inest nobis exiguo tempore, & 12. Ethicorum, cap. 7. felicitatem nostram sitam esse in contemplatione diuinorum. Atenim fundamentum allatum tam falsum est, quam quod falsissimum, vt ex dicendis constabit in 8. capite. Atque positio ipsa manifesta militat contra experientiam, modumque naturalem intelligendi animæ, quem nunc exerceamus, contra rationes etiam supra factas, ac deniq. cōtra ipsum Aristotelem: in locis autem citatis haud dubiè loquitur de cognitione illa, quam humano modo possumus assequi.

7
Quid deniq.
circa illam
dissidij inter
Thomist. &
Scotist.

Circa eandem etiam conclusionem Scoti, ac D. Thomæ sectatores dissensionem quarunt, Scotus quippe, vt refert Anton. Andreas 2. Metaph. q. 3. vult substantias separatas posse à nobis quidditatiue cognosci, quod etiam habet Ioannes de Gandauo 3. de Anima, quaest. 37. Thomistæ vero contendunt hoc impossibile, vt videre est in Caietan. 1. p. q. 12. a. 2. de ente, & essentia, capit. 1. q. 14. Capreol. in 1. d. 2. q. 2. Ferrar. 3. contra, c. 55. in lundano 2. Metaph. q. 3. Egidio 3. de Anima, text. 36. Quæ certè dissensio de nomine tantum est. Nam omnes admittunt haud posse nos propriam, & distinctam quidditatem Angelorum cognoscere: quod, velint, nolint, experientia docet: omnes etiam fatentur posse nos attingere quidditates Angelorum confusè, atque in vniuersali: de nomine ergo dissident, nam Scotistæ eiusmodi cognitionem licet confusam, quidditatiuam appellant, Thomistæ autem quidditatis, non quidditatiuam appellandam esse reclamant.

8
Notatio vna
pro eadem
conclusionem.

His vero relictis, in gratiam datæ doctrinæ, notandum primo, prædictarum substantiarum intelligendi modos varios afferri. Diuus enim Dionysius cap. 2. de mystica theologia, & de diuinis nominib. c. 7. de Deo loquens assignat triplicem. Primus est per attributionem, attribuendo scilicet Deo quicquid in creaturis perfectum deprehendimus, quod etiam in Angelis locum habet, illis enim tribuimus, si non omnes rerum aliarum perfectiones, certe supremum illarum gradum, affirmamusque dandas esse substantias, in quibus gradus ille in sua perfectione eluceat. Secundus modus est per negationem earum rerum, quæ puram perfectionem non habent. Quo etiam modo de intelligentijs philosophari solemus. Namque intellectus concipiens generalem, rationem entis, ac substantiæ, conatur eas contrahere ad genus quoddam entium, superans hæc interiora, & tunc vocibus negantibus vitatur, vt immateriali, incorporeo, &c. Tertius modus est per effectus, quo potissimè vsus fuit Aristoteles 8. Physicorum, & 12. Metaph. ac docuit Paulus ad Roman. 1. Inuisibilia enim Dei per ea quæ facta sunt conspiciuntur. Potest autem addi quartus modus cognoscendi, per intel-

Franc. Suarez de Anima.

lectum videlicet nostrum, in quo cum superiori illo substantiarum ordine conuenimus. Vnde S. August. 3. de Ciuit. Dei, c. 5. & 6. docet ratione intellectus nostri demonstrari, esse substantias intellectuales: agnoscuntque Commentator, Sanct. Thomas, & alij. Quintus modus ex perfectione vniuersi & sic plures alij possent excogitari. Vide S. Thom. supr. & 1. p. & quaest. de spirit. creaturis, & quaest. de Anima, a. 10. opusc. 70. supra Boetium de Trinit. q. 4. 2. Metaph. lect. 1. Potissima vero difficultas circa hoc reiebat, quia anima separata potest substantias spirituales aperte intelligere: ergo & coniuncta corpori, alias impediretur à nobilissima operatione per existentiam in corpore, proindeque illud informaret præter naturam suam: hæc tamen difficultas tangit modum cognoscendi animæ separata, quod proprium locum habet infra libr. 6.

Notandum secundo, licet alias substantias spirituales imperfecte cognoscamus, attamen animam nostram à nobis attingi quantum fas est humano intelligendi modo. Nam euidentissimè scimus illam esse, & quidditatem eius etiam vsque ad vltimam differentiam specificam proprietates denique, & passionis. Ratio est, quia actus animæ nostræ proprii, potissimi effectus illius sunt, nobisque notissimi: illi vero explicant nobis propriam suam causam virtutem, vt ex hactenus dictis constat: at de angelis nullum talem effectum cognoscimus, Quare, &c.

Notatio altera.

CAPVT VII.

Utrum intellectus noster pro hoc statu pendeat in operatione sua ab operatione phantasiae.

DE substantia actus intellectus nostri nihil dicendum superest, præter traditum in libr. 3. de compositione actuum, & artificio actuum intellectus sufficienter in dialectica dictum est: solum ergo restat dicendum de modo operandi, quem intellectus noster habet: eritque sermo de intellectu in statu animæ coniunctæ corpori: nam de modo intelligendi in statu altero, infra dicitur libr. 6. Est autem in præsentī quaestione certum intellectum dependere à sensibus in acquisitione specierum, vt supra ostensum est. Inuestigandum tamen superest, an post acquisitionem possit libere illis vti absque vlla dependentia à sensibus: Et quidem sensibus externis nihil operantibus, plana est responsio affirmans, vt experientia docet, & maxime in viris contemplatiuis, qui extasim patiuntur: Aristot. enim. Ethic. c. 8. docet viros diuinos & heroicis ita subditos esse contemplationi, vt nulla alia sensuum actio, seu affectio illis super sit tribuenda: an vero intellectus ab interno sensu, seu phantasia dependeat, videtur pars negatiua etiam vera. Primo, quia intellectus constitutus iam est in actu primo per species, vt ponimus, estque potentia perfectior ipsa phantasia: habensque ex se virtutem, & lumen sufficiens ad operandum, non est ergo cur à phantasia dependeat, vnde Aristot. 3. de Anim. text. 8. & libr. 2. c. 5. ait intellectum acquisita iam scientia posse operari cum vult, neque indigere extrinseco motu. Secundo intellectus saepe intelligit ea, quorum phantasia nullas habet similitudines veluti rerum communem spiritualium, &c. ergo in ea operatione saltem non pendet à phantasia. Tertio, quia alias impediretur saltem intellectus à sua operatione ligatis externis sensibus, tunc enim, & phantasia ligabitur, imò exterior ipse sensus ligari non posset, nisi ligata phantasia, quæ est quasi principium omnis exterioris sensationis. Consequens autem est contra dicta: ergo, &c.

Pro toto hoc
c. videndus
aut. hor. l. 2.
de Grat. c. 4.

Arg. 1. paria
neg.

Arg. 2.

Tertium.

Q. 2

Hac

2
Faria au-
thor: m pla-
cisa.

Hac in re Albertus libr. 3. de Anima, tract. 2. c. 19
opinatur intellectum acquisitis speciebus non ha-
bere dependentiam a sensibus, maxime in cogni-
tione spiritualium. Idem credit Philoporus textu
30. & lib. 3. c. 4. Thienens. text. 39. consentiunt in 3.
de Anima. Auerores, Auicenna, Simplicius, The-
mist. locis citat. cap. preced. aiunt enim in com-
muni bus operationibus pendere intellectum a
phantasia, in cognitione vero abstractissima Dei
& Angelorum minimè. Bonavent. quoque asse-
ruit in altissima contemplatione posse intelle-
ctum omnino abstrahi a sensibus etiam interiori-
bus, ac sine vlla prorsus imagine Deum contem-
plari. Alij dixerunt in cognitione saltem sui, ac
suarum specierum non pendere intellectum a phan-
tasia. Venerunt in text. 33. voluit, quociens intellectus
per species elicitas a phantasmatis operatur,
pendere quidem a phantasia, non item quando o-
peratur per eas, quas ipse sibi formauit.

3
Communis
conclusio.

Communis tamen sententia oppositum docet, quod Aristoteles phraſi diſci ſolet, intellectum niſi niſi conuerſione, non quidem ſiſi, ſed anima ſeu phantaſia ad phantaſmata intelligere. Ita S. Thom. i. p. q. 84. a. 7. Caiet. ibid. Ferrar. i. contra. c. 65. & lib. 2. c. 73. Scot. in 4. diſt. 45. q. 2. Aegidius 3. de Anima, text. 38. Si ergo conſilio : Anima dum corpori vnitur, intrinſecam dependentiam habet à phantaſia ; quatenus videlicet per intellectum minime operatur, niſi actu ciuiſes per phantaſia aliquod operetur, quod Ariſtoteles 3. de Anima, text. 39. expreſſit, dicens : *Quæ conſemplatur, necesse eſt vnâ cum phantaſia conſemplari.* Idem ſentit Diuus Dionyſ. c. 7. de diuinis nominib. & de celeſti Hierarch. c. 10. *Impoſſibile, inquit, eſt nobis ſuperlucere diuinum radium, niſi varietate ſacrorum velaminum circum-*

Item
vient.

Ratio à pri-
ori ex Sancti
Thoma, im-
pugnatur
ab Scoto.

4
Neque que
Scot. addu-
cit, placent.

Quare Satisfactiones alias inuexit. Prima est in
penam peccati datam fuisse hanc dependentiam,
falso tamen supponit ratio dictam dependentiam
naturalem non esse, sed ex peccato descendere:

cum in ipso etiam innocentia statu locum haberet. Secunda, eiusmodi dependentiam solum nati-
scitur subordinatione potentiarum animae, ratio-
ne cuius naturalem connexionem habent talem,
vt operante vna potentia circa aliquod obiectum
operentur & alie, quae idem obiectum naturae sunt
attingere. Sed nec ratio hae videtur satisfacere.
Primo, quia principij petitione quodammodo la-
borat: nam huius ordinis, & connexionis causam
querimus. Secundo, quia hinc, vt plurimum haberi
posset, intellectum operantem excitare phantasia-
m, vt cum ipso simul operetur, non tamen haberi
quod in sua ipsius operatione pendat intelle-
ctus a phantasia, vt experimur: neque item ratio
redditur cur lapsio vnius redundet in alteru. Qua-
propter illa occurrit commodior, & euidentior ratio.
quod dependentia, de qua tractamus, proveni-
at ex imperfectione status, in quo intellectus non
recipit species, nisi cum actu phantasiae operatur,
& ambae potentiae in eadem anima radicantur, si-
bique proinde mutuo deferuntur, atque etiam sunt
impedimento. Vnde quando phantasia laeditur, &
infans, secum trahit intellectum, & animae atten-
tionem, quae solum ratione lapsio in intellectum,
vt pote incorruptibilem, reducere non potuit: peti-
tio quoque imaginationis prodesse potest intelle-
ctui, quia quanto melius imaginatiua apprehen-
dit: eo meliores species imprimuntur intellectui:
sed & intellectus ipse operando mouet, ac secum
trahit imaginationem. Hinc ergo oritur inter po-
tentias has tam naturalis concomitantia, quae es-
sentialis non est, sed ex actuali operatione proue-
nit, siquidem in anima separata, aut post cor-
porum resurrectionem necessaria dependentia in-
tellectus a phantasia nulla erit.

Ad primum argumentum in principio factum
respondetur, intellectum in actu primo constitui
non indigere motore extrinseco ad operandum, Ad primū
in n. 1.
propter coniunctionem tamen cum corpore, ha-
bere naturalem concomitantiam cum corporea
potentia. Ad secundum, quando intellectus versa-
tur circa spiritualia, imaginatio negotiatur, circa
ea, ex quibus semper intelligit, aut quæ formaliter
representantur in phantasmate, aut quæ ex illo
modo aliquo deduci possunt. Ita S. Th. supr. Philo.
quæ 3. de anim. ad text. 21. notat diuinam intelligen-
tiam concurrere imaginationem typos, & figuras
opponentem: quod certe sonant verba Dionysij
superius adducta. Ad tertium dici, si sensus externi
simul & interni impediatur à sua operatione, Ad 3.
fore ut etiam impediatur intellectus, quemadmo-
dum contingit in dormientibus, si tamen sensus
externi ligentur non propter imaginariis impe-
dimentum, sed ob vehementem attentionem il-
lius ad rem disparatam, tunc intellectum minime
impedium iri, siquæ in ecstasi contingere.

Verbis. Intellectus dormientis aprior est ad
 recipiendas impressiones specierum et substantijs se-
 paratis, ac reuelationes etiam diuinas, vt S. Tho.
 tradit 2. cont. gent. C. 81. & sacra Scriptura confir-
 mat, communiter docens reuelationes in somnijs
 factas fuisse Prophetis, & tamen tunc ligata est
 phantasia: non ergo inter vtramque potentiam
 semper intercedit concomitantia. Occurrendum,
 esse quidem in somno intellectum apriorem ad
 recipiendas species à Deo: tum propter quietem
 maiorem, tum ne illa impressio specierum referat-
 ur ad ea, quæ exterius sentiuntur, vbi proprio dis-
 cursui tribuatur, quod idem D. Tho. 2. 2. q. 173. a.
 3. & de verit. q. 12. a. 3. ad 1. explicuit: esse tamen mi-
 nus aptum ad ferendum iudicium de rebus reue-
 latis, quia inter dormiendum liberum vfus ra-
 tionis de lege ordinaria non habemus, sicut
 idem doctor 1. part. q. 84. artic. 3.
 ad 2. notauit.

CAP.

CAPVT VIII.

Quid sit intellectus agens & possibilis.

^{1.} *Idem lib. 1. de Angel. c. 1. an. 14.*
Notatio pro resolutione.
 Diximus de obiectis, & actibus intellectus agentis, & possibilis, dicendum superest de ipsis potentijs. Et quoniam vna sine altera perfecte non cognoscitur, de vtraque breuiter agendum. Est ergo in parte intellectiva animæ nostræ duplex productio, nempe speciei, & actus, duplexque receptio correspondens, vtrique vero debet fieri ab spirituali virtute, & in potentia spirituali, vt ex dictis patet. Est autē potentia eadem receptiva speciei, productivaque actus intelligendi, quæ intellectus possibilis vocatur, quia ex natura sua est potentia, vt speciebus rerum omnium informetur, & per eas intelligat: at verò virtus productiva specierum, quia recipiendi munus non habet, sed tantū agendi, ideo ab actione denominatur agēs, diciturque intellectus, non quia intelligat, cum solum producat species, quæ productio intellectus non est (obiectum enim sensibile species quoque producit, nec tamen sentit) sed quia res intelligibiles reddit.

^{2.} *Differentia duplex inter intellectum possibilem & agentem.*
 Hinc porro duæ colliguntur differentie inter has potentias. Prima, quod altera sit cognoscitiva, altera minimè. Secunda, quod actio intellectus possibilis vitalis sit, atque immanens, cum sit actio cognoscendi: at intellectus agentis operatio ex se, & ex proprijs non item: productio quippe speciei ex suo genere posset à re non viuente fieri, vt proximè de obiecto sensibili diximus. Actio ergo intellectus possibilis ex proprijs vindicatur esse à principio intrinseco actiui: non verò intellectus agentis actio: & hinc est, quod actio intellectus possibilis de se sit immanens, actio verò agentis ex modo suo transiens esse queat: consistit ergo ratio, & diuersitas vtriusque potentie, saltem quantum ad quid nominis. Ad explicandum autem quid rei earum, alia dubia sunt enodanda.

^{3.} *1. Dub. in præsent. cap. quid sit virtus que intellectui. Externorum philosophorum opinio placita.*
 Primum est: an vterque istorum intellectuum sit vera animæ potentia? In qua re Græci ferè omnes hallucinati sunt, ponentes intellectum agentem, & possibilem esse substantias separatas, concedentesque animæ nostræ tantum cogitativam, quam intellectum passiuū vocant. Ita Theophrastus, & Themistius lib. 3. de Anima, Alexan. autem lib. 2. inquit intellectum agētem esse Deum ipsum, ac quod saltem sit substantia aliqua ex separatis, putarunt Arabes, Auempace, & quos refert Albertus 3. de Anima, tract. 2. cap. 4. Auerrois 3. de Anim. text. 5. & 20. & 12. Metaph. text. 17. Auicenna quoque 9. Metaph. cap. 4. credit intelligentiam vltimam, quæ præsidet sphaeræ actiuorum, & passiuorum esse intelligentiam agētem, quæ gubernat animas nostras, & 6. natural. p. 5. c. 5. & 6. addit species intelligibiles esse in ea ipsa intelligentia, ex illa quæ derivari in easdem animas. Huic sententie fauere videtur Aristoteles 3. de Anima, textu 19. & 20. vbi de intellectu agente ait, quod passione vacat, ac separabilis est, cum sit substantia actus: & infra ait, Non quandoque intelligit, quandoque verò non intelligit, separatus verò id est, solum quod est, atque id solum est immortalis, &c. Et Alexander ex mente Aristotelis ipsius probat intellectum agentem, Deum esse, cum doceat intellectum agentem omnia facere, quod solum Deus est.

^{4.} *Improbatur.*
 At enim, quod ad intellectum possibilem attinet, sententia hæc erronea est in fide, & in philosophia delirium, quod supra latè probauimus lib. 1. à cap. 9. tum absolute, tum etiam in sententia Aristotelis. Quod verò pertinet ad intellectum agentem, certum etiam habetur esse veram animæ potentiam. Ita D. Thom. 1. p. q. 79. art. 4. Colligitur etiam ex eodem in q. 84. art. 4. vbi opinionem Aug-

cennæ improbat, & Platonis species intelligibiles fieri ab ideis: certum autem nō dico, quod putem de fide. Nam quod intellectus agēs, aut etiam species intelligibiles dentur, de fide non est: nec præterea vllus error in fide esset sentire illas à Deo, vel intelligentia aliqua produci. Rursus non dico certum quod euidenti demonstratione habeatur, nisi quātum res philosophica, ea quæ tam abdita patitur. Probat ergo ratio Aristot. in 3. de Anima, c. 5. nam cum anima nostra ab intrinseco sit intellectualis, ab intrinseco habere debet necessaria ad exercendas intellectuales operationes, natura enim nō deficit in necessarijs, nec ordinat rem ad actionem, pro qua exercenda non conferat requisita, vnum autem ex requisitis ad intellectus opera, est maxime productiva vis specierum intelligibilium, cum sine eis intellectus non fiat: habet ergo anima nostra hanc virtutem, siue potentiam. Quam rationem S. Th. optime profequitur: confirmaturque primo. Nam si virtus productiva specierum esset substantia separata, non penderet in illarum productione à phantasmatibus, neque à corpore, quia actio intelligentiæ separata superioris rationis existit: consequens autem est fallum, & contra dicta: ergo, &c. Confirmatur secundo: quoniam in sensibus non desideratur aliquid ens separatum, quod perficiat species, sed in exterioribus ipsa externa sensibilia eas efficiunt, in interioribus autem virtus aliqua ipsius sentientis: idem ergo erit in intellectu possibili, probatio tamen Aristotelica potissima est, atque à priori.

At dices, illa ratione concludi non valet, intellectum agentem esse potentiam animæ, sed esse tantum virtutem quandam necessariam, ideoque à natura prouisam pro illa ipsius actione, quemadmodum sensus etiam indigent virtute mouente, quæ tamen potentia animæ non est, sed externum sensibile: cælum quoque indiget mouente aliquo, qui tamen potentia cælo interna dici non potest. Respondetur verò Aristotelis rationem concludere propriam animæ potentiam ex illo principio in philosophia manifesto, Naturam perfectam ab intrinseco habere eumque necessariam ad suas actiones exercendas, quod planè in ista tamen non habet: adducta vero ad rem non faciunt: cælum enim non indiget motu ad propriam actionem, & perfectionem, vt etiam diximus in lib. de cælo, q. 8. Quod si indigeret, argumentum certè concluderet motum illius à virtute intrinseca proficisci, vt etiam ibi diximus: sensus porro externus cum proprio obiectum sibi proportionatum vendicat, non eget actiua vi specierum, neque obiectum ipsum censendum est extrinsecū agens, sed potius maxime conaturale potentie cognoscitiuæ, vnde si possibilis intellectus obiectum sibi proportionatum fortiteretur, non egeret plane intellectu agente: atque hinc etiam concludi potest hanc esse Aristotelis mentē, cum credendum non sit plus illum sua ratione conficere, quàm intēderit: quod patet etiam ex ipsius verbis, quæ scite notauit Philoponus primò, quia postquam docuit in omni natura esse agens, & patiens, subdidit in citato cap. 5. text. 17. Necessè est has easdem differentias animæ inesse: aperte igitur significat agentem intellectum in anima residere, atque adeo potentiam illius esse: intelligentia vero separata in anima nō existit. Secundo, quia si intellectus agens intelligentia aliqua foret, actu separata esset: Aristoteles vero solum dixit intellectum agentem esse separabilem: non sentit ergo esse intelligentiam: quare cum infra intellectum agentem separatim vocat, intelligit aperte separatim ab organo corporeo, cum sentiat esse potentiam spirituales, ac minime organicas, cum vero ait esse separabilem, intelligit omnino à corpore per separationem animæ, cui inhaeret.

Ratio ex A. 1. 1. 1.

Confirm. 1.

Confirm. 1.

Inflatur A. 1. 1. 1.

Sustinetur tamen.

Dicitur etiam est in disp. 15. Metaph. sed. 1. n. 17.

Q 3

Verba

Franc. Suarez de Anima.

6.
Brodarius
votus Ari-
stoteles cen-
sus circa
vtrūque in-
tellectum.

Verba tamen, quae de hoc intellectu agente Aristoteles in textu 19. addit, immixtus est, & impatibilis, cum sit substantia actus ens, difficillima sunt, & ideo diversimodè transferuntur, & exponuntur Argypoli: ergo dicto modo vertit, Philoponus legit, & affectione vacuus cum substantia sit actus. Simplicius ita, ex substantia actus existens. Itaque duo hi posteriores Philosophi exponunt operationem potètia esse eius substantiam, cumq; intellectus agens potètia sit activa, ideo substantiam eius dici actionē, hoc verò falsum est, quia in solo Deo eius operatio est substantia, ut alibi docetur. S. Thomas, quem pleriq; sequuntur, exponit, est substantia actus, id est, secundum essentiam suam (quae ibi substantia appellatur) actus est, seu potentia activa. Ratio expositionis redditur, qd illis verbis asseratur ab Aristotele causa, cur in illis actibus passione vacet intellectus, nempe quia non concurrat ad intelligenti- dum, ut potentia recipiens: sed ut agens tantummodo, unde substantia eo loco non importat rem de praedicamento illo, sed essentiam, vel entitatē, ut sensus sit, est substantia actus, id est, secundum entitatem suam actus est. Quae expositio omnino probabilissima videtur, stante communi illa Argypoli translatione: possunt verò aliter transferri verba Philosophi ut substantia non nominandi, sed gignendi casu legatur, hoc modo, est substantia actus, id est, animae, cui principium agendi confert, videturque id litera Graecae consonum, nam vox Graeca signifi- cans substantiam non absolute ponitur, ut solet, in recto, sed ei additur articulus sequentis casus. Verba autem subiecta, nimirum, non quandoque intelligit, quandoque non intelligit, referenda non sunt ad intellectum agentem, de eo enim iam docuerat Philosophus minime intelligere, eo quod non esset, omnia fieri, sed referenda ad scientiam in actu, dixerat enim scientiam in actu posteriore esse scientiam in potentia in eodem subiecto, addidit tamen, non simpliciter, & absolute, pro qua limitatione probanda subdit scientiam in actu, id est, actu scientem semper intelligere: nam licet unus, & idem non semper intelligat, absolute tamē inter habentes scientiam nunquam deest, qui actu intelligat, atque ita simpliciter loquendo non est prior scientia, quam sciendi actus. Sic exponunt in citato loco Philoponus, & S. Thomas, ac rursus de spiritualibus creaturis a. 10. ad 3. & de Anima a. 5. ad 1. Aliam quoq; expositionem tradit idē S. Doctor 1. p. q. 79. a. 4. ad 2. q. 10. de veritate, a. 8. ad ultimum, quae tamen non videtur adeo consona litera.

7.
Prior e-
modatio.

Sunt & alia, quae Aristoteles eo in capite subijcit in hac verba, Separatus autem, id est, solum quod est, atque id solum est immortale, perpetuumque, qui tamen non recordatur, quia est impassibilis: intellectus autem passibilis corrumpitur, sine quo nihil intelligit anima: difficilia valde. Etenim nō constat, quid intelligat per verbum separatus, an ne intellectum agentem, an verò possibilem: unde etiam obscurum est, cui tribuat immortalitatem, cui verò mortalitatem: videntur ergo interpretanda citata verba in hunc modum. Sola pars animae, quae intellectiva est, & separata manet, immortalis est, sub qua certè parte intellectus agens, atque possibilis comprehenduntur: atq; adeo dictio solum partes ceteras animae excludit, sensitivam scilicet, ac vegetativam: praedictaq; pars est id, qd est, seu est subsistens, & per se intelligens, quae cum superata inuenerit, non recordatur, eo scilicet modo quo in corpore: cum non intelligat ministerio phantasiae: siquidem ista in separatione animae corrumpitur. Unde nō male dicitur intellectus ille patibilis, qui corrumpitur, intellectus quidem, quia intellectui ministrat, & non nihil rationis participat, dum rationi subditur, & ab ea dirigitur, ut idē Aristoteles observavit.

Phantasia
quo sensu
appellatur
intellectus
passibilis.

1. Ethic. c. ult. & 1. 6. c. 1. patibilis autem, vel quia propriè pati potest, phantasmata impressa, expressa recipiendo, vel quia eius operatio nō sine passionibus amoris, vel odij exercetur, & c. ut 1. de Anima textu 66. habetur. Atq; ita exponunt Philoponus, & S. Thomas. In qua tamen expositione vnus restat scrupulus, qd eundem vocis aequiuocationem admittit in quo contextu: nam in principio capitis intellectus passibilis accipitur pro verà potètia intellectiva, & spirituali: in fine autē pro imaginatione, seu phantasia corruptibili, & corporea. Occurrendum verò nunquam intellectum spiritua- lem dici patibilem, sed absolute intellectum, quod sit omnia fieri, postea verò addi vocem patibilis, ad ostendendum, non ibi iam sermonē haberi de prioris intellectu, sed de phantasia: qd patet etiam ex adiunctis verbis, & sine hoc nihil intelligit anima, quae otiosa esset, si loqueretur Philosophus de potentia verè intellectiva: clarissimum quippe erat sine intellectu neminem posse intelligere: loquitur ergo de phantasia, sine qua etiam nihil intelligimus in hac vita: alia de hac re adduxi 1. c. 11. tractando de spiritualitate, immortalitateq; principij intelligendi hominis: sed nunc data expositio videtur potissima.

Ex decisione huius dubij sequitur primo intellectum agentem, & possibilem non esse vnū eundemq; in omnibus hominibus, sed multiplicari pro multiplicatione animarum, de quo etiam superius citato libro 1. c. 12. meminimus: nam multiplicata forma, multiplicatur consequenter eius potentia. Secundo sequitur intellectum agentem potentiam organicam non esse, sicut de intellectu possibili eodem in lib. c. 9. ostendimus, sunt nimirum spirituales, quoniam ad actus spirituales immanenter efficiendos ordinantur. Tercio sequitur intellectum agentem ut sic esse tantum potètiā actiuā: possibilem verò esse passiuā simul, atque actiuā, ut dictum est lib. 3. cap. 4.

Dubium deinde secundum est de iisdē intellectibus, an vterq; sit lumen: Aristoteles quidem agentem intellectum lumen vocat, idem verò sentiendum de possibili, licet diuersa ratione: notandum est enim ex D. Th. 1. p. q. 77. a. 1. licet lumen primo sit dictum de materiali hoc, atq; tangibili, nomine, tamē translatum fuisse ad spiritualia, nō metaphoricè, sed propriè, cum lumē propriè sit quicquid manifestatum est, iuxta illud ad Ephes. 5. Omnia, quae arguuntur, manifestantur à lumine: manifestatio autē etiam in rebus spiritualibus propriè reperitur. In primis ergo intellectus agens lumē dicitur manifestans rem possibili, intellectui nimirum in actu primo, quatenus producit in illo species rerū: quo etiam modo dicitur manifestare, seu illustrare phantasma, ut 2. huius libri expositum est, neq; alia profectò illuminatio procedit ab intellectu agente, quia neq; in phantasmate lumen aliquod producit, neq; item medio, cum nullū tale sit, per qd cognitio intellectus diffundatur: nec verò in intellectu possibili lumen aliud producit, quā species: quia neq; ipse possibilis alio indiget, neq; illuminatio materialis in rebus spiritualibus fingenda est. Inferes: ergo etiam quodlibet obiectū sensibile dici poterit lumen, quatenus producendo species sui seipsū sensui manifestat. Illatio quidem in rigore admittenda esset, si vsus ferret. Fortasse tamen lumen magis dicitur de his, quae alia, non quae seipsa manifestant. Deinde intellectus possibilis lumen quoddam est manifestans veritatem in rebus, & iudicium ferens de illis.

Dices ergo etiam intellectus agens tale aliquod lumen eritis namque intellectus communiter dicitur illuminare prima principia, & ex consequenti conclusiones, illis mediantibus. Hinc S. Thomas in 3. dist. 14. quaest. 3. art. primo. scribit lu-

Consid. 1.
Pia 1. 1. 1.

2.
Dubium
hinc est.

3.
be
tie

10.

C
m
18
di
a.

SVARE Z
de Angelis, op
nr 6. d. 1. rum, et
anima.

Tom 7. 1. 1.
1. 1. 1.
1. 1. 1.
1. 1. 1.

D. V. 2.

men intellectus agentis, & intelligibilia in actu efficere, & perficere intellectum possibilem ad cognoscendum: prima etiam parte q. 97. artic. 5. ad 3. ait, cognitionem primorum principiorum esse communem nobis omnibus, quia illius actionis causa, quae est intellectus agens, omnibus inest, & quæst. 106. art. primo. docet lumen, quod ad intellectum pertinet, nihil esse aliud, quam manifestationem quandam veritatis, & 2. contra gentes, c. 78. ratione 3. ait habitum principiorum intellectus agentis effectum esse. Occurrit tamen intellectum agentem circa principia prima nullam aliam causalitatem vendicare, quam ut producat species representantes eorum terminos, manifestare autem, atque ostendere necessariam connexionem talium extremorum esse unius intellectus possibilis: at enim manifestatio hæc, aut actualis est, siquæ formaliter efficitur per actum cognoscendi ipsa quippe actualis cognitio manifestatio est: aut est habitualis, & effectiva, atque ita à solo sit intellectu possibili specie informato: ipse enim actum cognitionis elicit, intellectus vero agens remote solum concurrat producendo species. Quod etiam confirmatur, tum quia intellectus agens, ut sic, potentia non est cognoscitiva, tum quia principia cognitæ terminis cognoscuntur. Posteriorum cap. secundo, non cognoscuntur autem ab intellectu agente, sed à possibili, posita solum productione specierum per ipsum agentem, ad quam solum exercendam introductus fuit à Philosophis, neque aliter cognitioni deservire dici potest: tum denique, quia intellectus possibilis sufficiens ad assentiendum primis principiis, sicut voluntas ad amandum finem ultimum, nec ratio vlla urget in contrarium: & Sancti Thomæ interpretandus erit, ut primo in loco agat de perfectione in actu primo, quam intellectus possibilis ab agente recipit. In secundo, ut velit intellectum agentem esse quidem principium illius actionis, quatenus tamen ministrat species terminorum, quibus cognitæ principia cognoscuntur: eodemque modo loquitur in quarto loco, ut seipse exponit, dum ait habitum principiorum effectum esse intellectus agentis, quatenus ab illo phantasmata illuminantur. Iam vero in tertio loco manifestè procedit de lumine intellectus possibilis: quare, &c.

Solutio.
Intellectus
agens: quo-
modo dicatur
illumina-
re prima
principia.

Tertium dubium est, quis prædictorum intellectuum sit perfectior potentia: nam Aristoteles citato capite quinto, libri tertij de anima agentem præferre videtur, Agens enim, inquit, in omni natura præstabilis est patiente: quod etiam usurpat D. Aug. 12. super Gen. ad liter. cap. 16. Et ratione arguitur: Nam potentia, quæ ordinatur ad præstandum alteri complementum, perfectior est, intellectus vero agens complementum possibili præstat. Atque ita credunt nonnulli Thomistarum, inter quos est Ferrar. 3. de Anima, quæst. 9. quibus patrocinatur D. Thomas in 2. d. 20. quæst. 2. 2. & q. 10. de verit. artic. 8. Resolvendum tamen possibilem simpliciter esse nobiliorem. Primo, quia eius actio, nimirum intellectio, nobilissima est, nec talis vlla prodit ab intellectu agente. Secundo per intellectum possibilem est noster animus capax diuinæ visionis, in qua beatitudo hominis consistit. Tertio intellectus agens non nisi ut instrumentum quoddam datum est preparandis possibili speciebus. Quarto secundum intellectum possibilem maxime Deo, & Angelis assimilatur. Et ipse per se loquendo consequitur naturam substantiæ spirituales, intellectus vero agens veluti per accidens, ut scilicet defectum obiectorum materialium suppleat. Est ergo sine dubio intellectus possibilis absolute perfectior, quamquam prout in potentia est, ad species, quas agens producit, vendicat hic

Consultatur
aut hor diff.
18. metaph.
diff. 43. sec.
2. nu. 14.

non multum excessum, quod plane sufficit instituto Aristotelis, non enim semper agens simpliciter perfectius est patiente; sed quia agens est tantummodo.

Quartum dubium est, an hi duo intellectus realiter distinguantur: nam dicta omnia id supponere videntur, certe Aristoteles, ac S. Thomas de his loquuntur, quasi de rebus distinctis. Ratione probatur: quoniam actus harum potentiarum sunt longe diversi, principium enim agendi, & patienti realiter distinguuntur, sed intellectus agens est principium agendi, possibilis patienti: ergo, &c. Probabilis quidē opinio hæc quam innuit S. Th. q. 79. a. 7. in 1. p. & in 2. d. 17. q. 2. a. 1. tenetque vniuersa eius schola, & Marfil. Ficin. l. 15. de Theologia Platonis. Potest etiam ex dictis explicari, & confirmari: nam potentia cognoscitiva solum est receptiva specierum, & operatiua per easdem, non autem actiua illarum, sed principium agendi illas, est diuersum à potentia cognoscente, prout hæc omnia patent in sensibus: ergo idem credendum erit in intellectu: nam ex sensibus intelligibilia sunt inuestiganda.

Opposita tamen sententia est valde probabilis, quam tenent alij non ignobiles scriptores. Maior in 2. d. 16. q. vnic. Abul. Exod. 23. q. 70. Niph. libr. de intellectu tract. 4. c. 21. Eo fundamento, quod absq. distinctione reali facile possit intelligi munus intellectus agentis, eadem enim potentia actiua esse valet specierum, & ut sic intellectus agens appellari: & rursum operatiua per illas, sicque dici intellectus possibilis, neq. in actibus spiritualibus principium agendi, & recipiendi oportere distingui, ut alibi traditur. Secundo, quia multarum species potest intellectus possibilis sibi formare, ut ex supradictis patet: ergo si vim actiuam habet specierum quarundam, omnium plane habere poterit. Tertio intellectus noster quasi medius est inter intellectum angelicum, & sensum, ille enim natura sua inditas habet species omnium rerum, ac si ab intellectu instar passionum dimaharent, potentia autem sensitiua maxime exteriores, & speciebus carent, & illas ab extrinsecis obiectis recipiunt; intellectus vero noster, & speciebus caret à principio, in quo à perfectione angeli declinat, & quandam habet conuenientiam cum illo: statim enim, ac anima ipsa quippiam cognoscit per phantasmata, ab ipso intellectu manant species id representantes. Quare efficientia hæc quodammodo se habet instar emanationis speciei ab intellectu, atq. ita potentia distincta non procedit talis efficientia. Confirmatur, quoniam intellectus agens post hæc vitæ tempore actione carebit, quod inconueniens censetur si potentia est distincta realiter: erit ergo virtus eiusdem potentia. Itaq. vniuersa, quæ de vtroq. intellectu dicuntur, de duplici eiusdem potentia vi facile dici possunt, quæ certe opinio verior apparet, quamuis nihil certum se offerat: an autem distinctio formalis saltē sit admittenda, dicetur inferius.

C A P V T I X.

Utrum intellectus practicus, & speculatiuus sint potentia distincta.

Hanc questionem tractat Aristot. 1. de Anima, c. 9. & 10. Estque valde necessaria ad explicanda diuersa munera intellectus nostri, disputat præterea de intellectu practico, & speculatiuo libr. 6. Ethicorum à c. 1. per sequentia, & libr. 1. magnorum moral. c. 35. Metaph. cap. 1. & 6. Metaph. e. 1. Pro expositione ergo primo notandum, practicum & speculatiuum potissime differre ex parte finis, ut Arist. dict. loc. docet: nam finis speculationis est veritas, & perfectio ipsius intellectus ut sic, finis vero practici est opus: & ideo speculatio propter seipsam

13
+ Dub. huius
cap. part
affir.

13
Pari neg.
probabilior.

Vide in diff.
18. metaph.
diff. 7.

Prima dif-
ferentia in-
ter practica
& speculati-
uum.

Explicatur
1.

seipsam est appetibilis: practicum verò tantum in ordine ad opus, & propter bonum, quod in operatione reperitur. Ad cuius differentie declarationem est secundo notandum intellectum nostrum circa duo versari: primò quidem circa cognitionem rerum tam externarum, quam propriarum etiam naturarum: secundo circa operationes proprias, inter quas alie sunt in potestate hominis, quoad usum, & exercitium, atque etiam quoad rectitudinem, & prauitatem, alie verò sunt necessario, quae proinde in potestate hominis non existunt. Circa priores autem operationes dupliciter potest intellectus versari: aut cognoscendo illas secundum entitates suas naturales, aut regulando, constituendoque in illis modum, quo optime fiant. Quando ergo intellectus noster versatur circa rem quamlibet sibi extrinsecam, vel intrinsecam, cognoscendo tantum naturam, & proprietates illius, ea cognitio speculatiua est, quando verò circa operationem hominis ipsius, regulando, ponendoque illi modum, talis actio erat communiter practica. Quapropter cognitio speculatiua vendicat pro materia proxima circa quam versatur, rem cognitam: pro fine autem ipsam veritatem, quae de re illa potest demonstrari: at verò cognitio practica pro materia, & obiecto sortitur operationem humanam, & pro fine rectitudinem illius, & ut ita dicam, regulationem in facto esse: quod intelligendum venit, quando operatio ipsa est praxis, ut statim explicabo. Et hac de causa intellectus practicus rem considerat, ut operabilem, quia nimirum immediate considerat, ut operationes hominis, ac res alias, ut sub talibus cadunt operationibus.

2.
a. Differentia

Hinc altera sumitur differentia practici, & speculatiui, quòd speculatiuum versatur potissimum circa vniuersalia, vnde scientia maximè speculatiua, qualis est metaphysica, maximè vniuersalia cōtemplatur: practicum verò potissimum intendit in particularia: quia de causis prudentia habitus intellectus est maximè practicus, quia particularia considerat. Ac ratio à priori est, quia circa actiones versatur, quae ad singularia terminantur. Et quauis practicum circa vniuersalia saepe versetur, id tamen non nisi in ordine ad singularia. Vnde suboritur tertia differentia, quòd speculatiuum est maximè de aeternis, ac necessariis: quòd si attingit etiam corruptibilia, ea planè abstrahit, & quasi perpetua considerat: practicum verò de contingētibz, quia respicit singularia particulariaque circumstantias eorum, quae facile mutabiles sunt. Est & alia differentia, quòd speculatiuum res cōtemplatur ex earum principiis: practicum verò considerat easdem, quasi ponens in seipso principium illarum: sic philosophus naturalis dognoscit passionem animae considerando quid in se sint, & quomodo orientur à tali natura, & hoc ipsum est cōsiderare rem speculatiuo modo: philosophus autem moralis obseruat animae passionem, ut reducenda sint ad mediocritatem per virtutes, quod est agere de illis modo operabili. Vltima tandem differentia, ad quam numeratae omnes reducuntur, posita est in diuersitate obiecti formalis, nam practicum respicit operabile, ut sic, speculatiuum autem veritatem, ut sic, quae est differentia ex parte finis, ut rectè notauit Caiet. 1. p. q. 14. a. 16. Quapropter superflua est quorundam disputatio, an practicum, & speculatiuum differant ex obiecto, an ex fine, quam excitant Antonius Andreas 6. Metaph. q. 1. Soncin. q. 4. Iagellus q. 5. si enim sermo sit de obiecto materiali, in eo planè non differunt, cum circa idem obiectum materiale practicum, & speculatiuum possint versari: si verò de obiecto formali idem, prorsus est cum fine: nulla ergo existit controuersia.

Quarta.

Quinta.

3.

Ex dictis de practico, & speculatiuo in communi colligitur primò resolutio illius quaestionis, an scientia practica, & speculatiua differant ex fine: plus scientia, multi enim putant habitum practicum non esse absq; fine scientis, ut Soncin. & Iagellus paulo ante citati, quibus videtur fauere D. Th. 1. p. q. 14. a. 16. & q. 79. a. 2. Dicendum est tamen, habitum ex se habere practicum esse, vel speculatiuum, neq; finem scientis posse variare huiusmodi rationem in habitibus: sic scientia, quia cognoscitur Deus cum attributis ipsius speculatiua est, quantumlibet ipse sciens finem aliquem extrinsecum per illam sibi proponat acquirendum. Alioquin vana foret diuisio scientiarum in practicas, & speculatiuas, nam quilibet posset practica euadere, aut speculatiua iuxta placitum addiscens, quod est ridiculum. A ratio à priori est, quia habitus practicus dicitur, eo quòd directius sit operationis, quòd verò actu non dirigat per directionem, & intentionem addiscens, per accidens est, nec illius mutat naturam, sicut regula semper talis est, quauis ad regulandum non applicetur. Ita Caiet. citato art. 16. primae partis, Ferrar. 3. contra gentes, cap. 20. Soto q. 4. proemialium in logicam. Fatemur tamen finem scientis modum mutare in acquisitione scientiae, operationemque & habitum practicum reddere, non quidem per se, sed quasi per accidens, & occasionaliter: veluti si quis acquirat scientiam de re operabili, non animo operandi, sed cognoscendi naturam illius, procedit quidem ex accidenti, speculatiuo modo: qui verò addidit animo operandi, procedit practico, atque adeo cognitio hac practica erit, illa speculatiua, quòd quidem ex fine scientis ortum habuit, occasionaliter tamen id habent ex intrinseco modo procedendi, & ita est intelligendus S. Thomas: si tamen quis non variat modum acquirendi scientiam, quauis variaret propositum, & finem suum, ratio scientiae non mutaretur, & ita per se loquendo finis scientis non variat rationem habitus practici, vel speculatiui.

Sed an in actibus ipsis requiratur actualis intentio operandi ut consideratio practica dicatur, dubitari posset. Quidam asserunt, asserentes nullam considerationem actualem esse practica simpliciter, nisi illi addatur actus voluntatis intendens operationem, habitus enim inquit, dicitur practicus, quia est directius, talis autem est absque operantis directione, & ideo est etiam practicus absque tali directione: at vero actus practicus dicitur, quia actu dirigit, non potest autem dirigere actu nisi voluntatis intentio accedat: quare, &c. Alij addunt requiri voluntatem rectam, quòd falsum puto, nam à voluntate errante procedere potest actus practicus prauus: & imprudentia practica planè est, si ut contraria prudentia, imò & error practicus dari valet, vnde ex 3. Ethicorum, cap. 1. celebratur omnem prauum ignorare quid agat, ignorantia practica videlicet, ignorantia quippe speculatiua minime ignorat.

At enim non solum sententia hac, verum etiam prior displicet, namque ut actus intellectus dicatur practicus, non pendet à voluntate, ut à mouente: quod probatur, quia omnis actus intellectus, qui de se tendit ad mouendum appetitum, & regulandum actum illius, practicus est: actus autem, à quo mouetur appetitus, antecedit omnem appetitum: non ergo actus practicus per se requirit voluntatis intentionem. Maior patet: quia non intellectus speculatiuus, sed practicus mouet appetitum, ut docet Aristoteles: minor verò ostenditur, quia appetitus non tendit nisi ad obiectum cognitum, ideoque prima cognitio practica appetitum mouens praere debet omnem actum appetitus, alias in infinitum procederetur, vnde notauit Aristoteles 7. Ethicorum ad Eudemum, & nos infra

SVAREZ
de Angelis, oper
ne 6. d. 1. m. et
amula.

Tom. 1. m.
1. p. 1. m.
1. p. 1. m.

D. N. 2.

Si dicemus l. 5. c. 3. hic vero actus, omne malum est fugiendum, practicus est, siquidem vim habet mouendi appetitum, imò primum principium censetur rationis practice: vt D. Th. notat. l. p. q. 79. a. 12. vnde in 2. 2. q. 49. a. 1. habitum elicitiuum talis actus inter partes prudentie collocat.

6. Replicatio pro aucto l. summa.

Vera enodatio.

Snaditur.

Sed occurrunt aduersarij, actus eiusmodi non esse perfecte practicos, cum possit mens in eorum cognitione sistere: & speculari tantum omne malum esse detestabile, & omne bonum dirigibile, vnde à quibusdā similes actus vocantur speculatiue practici. Fortasse tamen questio de nomine erit, atq; ita actus ille potest simpliciter practicus censeri. Vnde S. Th. q. 17. de veritate, a. 1. synde sim vocat simpliciter habitum practicum. Ratio est, quia licet possit intellectus in cognitione illa sistere, ex natura tamen sua actus ipse mouere appetitum valet, media cōclusionē practica, quæ ex illo inferitur, assensus namq; principiorum, naturaliter tēdit ad assensum cōclusionū, eiusdemq; ordinis est cum illo: vnde confirmatur institutū, nam actus hic in particulari, malum hoc, v. g. furtum, est fugiendū, practicus est: ergo, & vniuersalis ille, omne malum est fugiendū, practicus erit. Antecedens suadet, quia talis habet pro obiecto rem operabilem, modoq; operabili circa illam versatur, cum proponatur faciendū, & actus ipse sufficiens fit ad mouendum voluntatem, & ad hoc ex se dirigatur. Iam consequentia suadet: quia eadē est ratio de actu vniuersali, & particulari. Hinc ergo formatur argumentum. Actus hic, omne malum est fugiendū, practicus est, nō pendet autem ex voluntate operantis: ergo, &c. Tandem actus conscientie, dictus murmuratio intellectus de actu malo, ex quo sequitur remorsus in voluntate, ille, inquam, actus practicus est: vt pote quædam synderesis, mouetque voluntatem, & tamen præuenit omnem appetitum, quia nobis etiam volentibus intra nos excitatur: ergo actus practicus non tantum ille est, qui à voluntate procedit, vel qui actu dirigit operantem, sed qui de se est sufficiens ad mouendum appetitum, & ad id ex se tendit natura sua.

7. Doctrina proxima testatur.

Est quidem verum inter practicos actus esse nonnullos magis practicos, quam alios: namque sermones vniuersales nonnihil magis speculatiōnis participant, & inter actus prosecutionis, vel fuge ij, qui exercite ad illam dirigunt, quale imperium, magis practici sunt, quā qui in actu signato solum iudicant fugiendū esse, vel persequendū: omnes tamen possunt dici practici absolute, quia omnes habent pro fine opus. Inferes, ergo omnis actus intellectus practicus est, siquidem omnis de se excitat voluntatem saltem delectando, cognitioneq; Dei practica est, quoniam motiua etiam est voluntatis ad illum amandū. Neganda tamen sequela, actio enim practica non ea dicitur, ex qua sequi potest affectus in voluntate, vt S. Thom. notat de veritate, q. 14. art. 4. sed quæ directiua est operum, ad hocque tendit ex genere suo, huiusmodi verò est omne dictamē intellectus circa res agendas, vel fugiendas, sunt item consilij, qui planē inducunt ad operandū, quauis efficaciter id non efficiant, id enim de ratione omnium practico- rum actuum non est, sed qd ad id tendant ex se.

8. 1. Corollar.

Secundo colligitur ex dictis, quidnam sit actus practicus, quidnam praxis, de quo plurimi plurima disputant tam metaphysici, quam Theologi, quidam autem affirmant praxim debere esse operationem intellectus: alij verò, vt Scot. & Soncin. definiunt praxim necessariò esse operationem alterius potentie ab intellectu: est verò, vt existimo, dissentio de nomine, nam actus practicus est, vt diximus, quo intellectus ordinat, aut dirigit operationem, praxis verò dicitur operatio ipsa quæ regulatur, & ordinatur per actionem practicam.

intellectus: nam praxis nomen Græcum est, Latine, operationem significans: atque hic videtur communis vocabulorum vsus, vnde communiter praxis putatur actus alterius potentie ab intellectu, practicus verò actus ab intellectu ipso elicitur, atque intra illum inuenitur.

9. Dub. cuiusda enodatio.

Sed, an praxis sit etiam interdum actus ab intellectu elicitus communiter negari solet, dicendum tamen actum intellectus considerari, aut vt operatio est secundum suam substantiam tantum, sicque verum, vel falsum esse, ac speculationem quandam. Aut considerari, vt obicitur actui voluntatis, ab eaque elicitur, & à prudentia imperatur, & vt sic intellectum bonum eius, vel malum, atque eius actus praxes, cum sint actus voluntarij, & morales, proindeque virtutis, vel viti: quapropter cum Sanctus Thomas prima secundæ, quest. 57. artic. primo, ad primum, ait habitum practicum dirigere opus exterius, seu alterius potentie ab intellectu, non contendit dirigere semper, ac necessariò, sed communiter. Etenim prudentia dirigit etiam actus intellectus quantum ad vsum: vel certe intelligendus erit, quod immediate dirigat actum alterius potentie, nempe voluntatis: mediatè enim dirigere poterit actum intellectus, in quantum sub voluntatis electionem cadit.

10. 3. Corollar. conueniens assertio: nem principalem.

Tertio colligitur decisio questionis propositæ, cuius tandem conclusio fit. Intellectus practicus, & speculatiuus non duæ sunt, sed vna potentia tantum realiter, atque formaliter. Ita S. Thomas supra dum asserit hosce intellectus differre tantum secundum modum concipiendi nostrum. Ratio conclusionis est, quia obiectum intellectus ad quod est vnum formaliter, nempe intelligibile: sub quo continentur practicum, & speculatiuum, & eorum actus tanquam obiecta partialia, quod supra lib. 3. c. 30. in simili dicebamus de sensu interiori, & patet amplius. Nam speculatio est quasi fundamentum actus practici, à cognitione enim speculatiua sepe descendimus ad cognitionem practicam: præterea si intellectus practicus, & speculatiuus formaliter differant propter diuersitatem actuum, quælibet potentia haberet innumeras fere distinctiones formales, nam quot habet actus diuersos, tot conceptibus diuersis potest concipi. Tandem, quia potentia intellectiua est vniuersalissima in suo genere, ideo vna tantum merito pœuenda est.

11. Obiectio ex Aristotele.

Huic conclusioni repugnare videtur Aristoteles 6. Ethicorum, cap. 1. & libro magnorum moralium, cap. 35. vbi intellectum practicum, & speculatiuum, duas partes animæ genere diuersas vocat, assignata etiam distinctione ex obiectis: & 3. de Anima, textu 53. intellectum practicum virtutem deliberantem appellat, intellectum vero speculatiuum principium intelligendi, additque distinguui inter se magis, quam irascibilem, & concupiscibilem, quæ vtriq; potentie secundum penè omnes distinguuntur realiter: quare &c. Accedit ratio, quia diuersa obiecta, & actus horum intellectuum veram arguunt distinctionem. Ad Aristotelem respondendum: si, vt verba sonant, opinetur, non esse probandum: exponi tamen posset, voluisse tantum in intellectu nostro duplicem vim partialem intelligi, duplexque munus eiusdem potentie, veluti si in luce Solis distinguamus virtutem calefaciendi, atq; illuminandi ad ostendendos diuersos effectus eiusdem potentie. Ad rationem dicitur illa omnia, quæ recensentur partialia esse sub obiecto, ad quatuor comprehensa.

12. Instantia ex sententia Capreoli, & quorundam Thomist.

Sed obicit adhuc, si intellectus practicus, & speculatiuus essentia non distinguantur, nec habitus scientie practice, & speculatiue distinguuntur. Ita quidem asseruerunt Soncin. lauellus, & alij cum Capreo.

Ex indur. Capreolo in prologo. Eorum tamen sententia falsa videtur, quoniam prædicti habitus per proprios, & intrinsecos fines, & obiecta formalia separantur, ut supra ostendimus, neque est simile de potentia, & habitibus: nam, ut etiam alibi monuimus, potentia multo vniuersalius est, quam habitus eam perficientes, cum sit superior, & eminentior, unde licet una potentia sit, quæ speculatur veritates, & dirigit operationes humanas: alter tamen habitus est, qui potentiam hanc perficit in primo munere, alter, qui in secundo: quia de causa distinctio habituum non essentialis solum, sed etiam generica dici solet: ut notauit Scotus in logica supra, & Caiet. 1. p. q. 1. a. 4. non quod in nullo genere conveniant, ut nos etiam in posterioribus. apud Aristotelem docuimus, sed quod constituent duos habituum ordines vnde inter se diuersos, distinctasque rationes scientiarum sub se continentes. Vnde sub priori ordine continetur tota latitudo principiorum, conclusionumque scientiarum speculatiuarum, quæ ex variis abstractionibus distinguuntur, de quibus etiam in proprio loco plura diximus, sub posteriori verò tota latitudo habituum practitorum coercens omnes practicas scientias, artes, prudentiam, &c. qui habitus inter se per actuum, factuumque distinguuntur ab Aristotele 6. Metaph. & 6. item Ethicorum.

13
Notatio 1.
pro doctina
proxima.

Ad cuius distinctionis intelligentiam est notandum, primum, quod habitus practicus ille dicitur, qui ponit modum, & rectitudinem in dirigenda actione humana, quæ quidem dirigi potest, aut quantum ad vsum moralem, ut scilicet studiosè fiat, aut quantum ad rectitudinem naturalem, id est, ut nimirum in proprio genere operatio illa perfecta prodeat: sic ars pingendi vel scribendi hominem dirigit ad rectè exercendam illam operationem in ordine ad picturam, vel scripturam bonam. Prima rectitudo operationis est rectitudo ad bonum simpliciter, quia est bonum hominis, ut homo est. Secunda rectitudo est ad bonum secundum quid, quia est bonum hominis, non ut homo est, sed ut talis, vel talis artifex. Rursum prima rectitudo pertinet ad prudentiam, & actus illam comitantes, tendit enim ad rectitudinem simpliciter voluntatis, & appetitus. Secunda verò rectitudo pertinet ad artem, unde scitè scripsit Aristoteles, prudentem magis vituperari, si volens errauerit, quam si nolens, ut verò artificem est contrario plus vituperari, si errauerit nolens, quam si volens: quia in prudente requiritur rectitudo appetitus, non item in artifice.

14
Notatio 2.

Secundo est notandum inter operationes humanas, quasdam esse, quæ transeunt in exteriorem materiam, efficiuntque aliquid manens transacta actione, alias verò, quæ non transeunt in talem materiam, sub quibus comprehenduntur, quæ nihil operis relinquunt, cum transferint, veluti ciuitarizatio, saltatio, &c. primi generis operationes actiones proprie vocantur: Aristoteles ergo dictis locis agibile vocat, id quod est agibile simpliciter, & ita solum prudentiam ait vocari, verarique circa agibile, & artem omnem circa factibile: vnde prudentiam vocat habitum cum ratione actuum, artem verò habitum cum ratione factuum, idem habet libro magnorum moralium, cap. ult. Atenim Alexander Aphrod. 6. Metaph. c. 1. quem sequi videtur S. Thomas 1. 2. q. 57. art. 4. duplices artes distinguit, alias, quæ versantur circa agibile, dicunturque liberales, cuiusmodi sunt quæcunque circa actiones immanentes versantur, & alias, quæ circa factibile occupantur, ac dicuntur, seruiles: prioris generis artes distinguuntur à prudentia, quæ circa agibile simpliciter versatur, dirigendo bonitatem, rectitudinemque simpliciter in actionibus: artes verò circa agibile secundum

dum quid, ut diximus. Vergebis Dialectica igitur scientia practica erit, cum ars directiua sit operationum humanarum, & earum regula. Occurrendum tamen quantum ad modum quidem practicum esse, attamen excipi à numero actuum, & speculationem dici posse, quia speculationem, & speculationem est, dirigit, ut alibi diximus.

Supere breue dubium, an vnus, idemque habitus esse queat practicus, & speculatiuus, ac negandum videbitur, cum dixerimus distinguere essentialiter. Censeo tamen inter habitus infusos aliquos esse practicos, & speculatiuos simul, eo quod perficiunt intellectum secundum operationes aliquas vtriusque generis: cuiusmodi sunt fides supernaturales, Spiritus sancti dona, quæ fidei correspondent, ut docet D. Thomas 2. 2. q. 4. art. 2. ad 3. & q. 8. & 9. Scientia denique Theologia. Ratio est, quia tales habitus cum habeant supremum obiectum, nempe Deum, ad quem omnia ordinantur, tractando de Deo summam speculationem attingunt, quia verò simul agunt de ijs, quæ ad Deum ordinantur, inter quæ operationes humane numerantur, aliquid etiam practici participant, inter alios verò inferiores habitus quidam sunt merè speculatiui, ut metaphysica, quidam merè practici, ut prudentia: quidam aliquid ex vtroque videntur communicare, ut moralis philosophia, quæ quidem practica videtur esse, partimque speculatiua, ut insinuat Aristoteles in principio Ethicorum. Quapropter speculatiui, & practici differentia erunt essentialis, quando habitus eis adæquatur, at quando habitus superiorem quandam modum sortitur, potest nonnihil ex vtroque participare, & intellectum sub vtraque ratione perficere.

CAPVT X.

Virum in parte intellectiva sit memoria, vel aliqua potentia ab intellectu distincta.

In hoc capite superest explicemus reliqua, quæ ad potentiam intellectiuam pertinent: quorum primum illud est, quomodo intellectus noster preterita cognoscatur, & obiter etiam attingemus de modo cognoscendi futura, ac tandem diuersæ denominationes explicabuntur, quæ intellectui accommodantur. Circa primum experimento constat, intellectum nostrum cognoscere preterita, de modo tamen est difficile: circa quæ fuit opinio Auicennæ post actum intelligendi, intellectum non cōseruare species, sed quando eundem cognoscit abiens obiectum, fieri nouam productionem speciei à phantasmate, & intellectu agente. Ratio eius est, quia si potentia cognoscitiua cōseruaret species, semper cognosceret, quia semper præstò esset cognoscendi causa, nimirum potentia, atque species.

Sit tamen prima conclusio: Species intelligibiles cōseruantur in anima transacto intelligendi actu. Est communis Theologorum, de qua D. August. 10. lib. confelsionum, & c. 8. & vltra, Magil. in 2. dist. 3. & ibi expolitores D. Thom. 2. contra gentes, c. 74. Cicero Tusculana prima: colligiturque ex Aristotele lib. 2. de Anima, cap. 5. ubi docet intellectum permanere posse in actu primo absque secundo, & lib. de memoria, & remiscencia, cap. 2. fatetur dari memoriam intelligibilem, id quod experientia patet: nam recordamur actuum præteritorum Dei, & beneficiorum eius: itè cum volumus, consideramus ea, quæ habitualiter nouimus: est experientia autem superfluum nouam semper productionem specierum inducere, quia rerum plurimarum species multo discursu, & labore comparantur, eaque ratione tolleretur scientia habitualis, quæ magna ex par-

SVAREZ
de Angelis, opus
6. d. 1. m. et
anima.

Tom. I.
lib. I.
cap. I.

D. V. 2.

1. Iratiōis.

2. Satis sit A-
nima.

3. a. Affertio
contra Ma-
gistrum.
Probatur 1.

Secundo.

Dubii inci-
denti dilu-
tio ex schola
Th. mist.
non placet.

Aliorum
spontis ex-
ploditur.

4. Conclusio
contra prae-
dictos au-
thores pro-
batur.

Instantia ex
Aristotele
soluitur.

ex parte consistit in ordine specierum. Causa à prio-
ri est, quia intelligibiles species non pendunt in cō-
servari à præsencia obiecti, nec ab actu intellige-
di, quia nullum est talis dependentiæ verisimile
fundamentum: neque nullum genus causæ assigna-
bitur in quo pendere dicantur, aut contrarium, à
quo iam productæ corrumpantur, cum tam ipsæ
quam subiectum spiritualia sint. Et confirmatur,
quia intellectus angelicus cōservat species, & pars
sensitiva interior similiter: cur ergo nō intellectus
noster, qui in suo genere habere debet virtutem
completam cognoscendæ: ea verò magna ex parte
completur ex hac perfectiōe retinendi species: a-
lias anima separata non recordaretur rerum, quæ
gessit in corpore, cuius oppositum Scriptura sacra
non obscure testatur, docens animam separatam
memorari rerum huius vite, vt Lucæ 16. Hic vi-
timo, de quo iterum lib. 6. cap. 3. fundamentum
tamen Avicennæ solutum est lib. 3. cap. 3. de quo
vidēdus D. Th. de memoria, & reminiscētia, lect. 2.
Restat verò dubium, quænam sit potentia con-
servans hæc species, nam Magist. supra putat di-
stinctam ab intellectu. Sit tamen secunda conclu-
sio. Potentia specierum servatrix, & est intelle-
ctus. Suadetur primò, quia eadem est potentia co-
gnoscens in præsencia, & absentiā obiecti, vt de
sensibus interioribus vidimus in lib. 3. quod mai-
ori ratione verum habet in intellectu: potentia
tamen, quæ sunt vniuersaliores, ac minus limitatæ.
Secundò, quia superfluum est multiplicare poten-
tias sine necessitate: rationes deinde pro prima cō-
clusionē factæ probant species intelligibiles in ea
potentia conservari, in qua primò recipiuntur.
Dubium tamen vltimè suboritur, an intellectus
conservans, vt probatum est, species, propriam
rationem vendicat memoriæ. S. Thomas suprà a.
6. negat, quoniam memoria (inquit) debet esse
præteritū, vt præteritū est, intellectus autē non
potest cognoscere præteritū vel sic, id enim im-
portat tempus determinatū in particulari, quod
pertinet ad conditiones individuas, quas ignorat
intellectus, qui vniuersalia tantum attingit. Hoc i-
dem sentit ipsius Schola, sed iam exclusum est ex
supradictis: etenim intellectus rem cognoscit cum
affectionibus, seu conditionibus peculiaribus per-
fectius multo, quàm sensus. Alij ergo putant intel-
lectum non sortiri perfectam rationem memoriæ,
eo quòd non habeat pro obiecto adequato præter-
itum, vel sic, sed indifferens sit ad præsens, & præ-
teritum cognoscendum. Hoc tamen momentum
non habet, quia memoria etiam sensitiva nō ver-
satur adæquate circa præterita, sed etiam præsē-
tia nouit, vt ostendimus: præterquam quòd non
fit, cur ad rationem perfectæ memoriæ spectet ad-
quari præterito: Angeli namque & Deus perfectis-
simè memorantur. Genes. 9. Recordabor fœderis mei,
& ceter. Ierem. 2. Recordatus sum tui. Nimirum Deus
memoriam habet, non vt potentiam tantum im-
portat, sed actualem cognitionem omnium præteri-
torum, qua tamen etiam præsētia intuetur.
Tertia itaque conclusio sit. Intellectus est pro-
priè admodum memoria, & multo perfectior,
quàm in parte sensitiva inueniatur. Hæc ex ipsa
definitione ostenditur. Nam memoria est poten-
tia cognoscens præteritum vt præteritum, sed in-
tellectus hoc modo perfectius percipit, quàm sen-
sus: quippe qui nouit tantum præteritum mate-
rialiter, intellectus verò etiam formaliter, cum
cognoscat ipsam temporis rationem: ergo, &c.
Oppones in hunc modum, Aristoteles lib. de me-
moria, & reminiscētia videtur abstruere memo-
riam per se esse primi sensitiui, per accidens verò
esse intellectiue partis. Experientia quoque liquet
memoriam intellectiui maximè pendere à sen-
sibus: quare, &c. Respondendum: cum intellectus

in hac vita pendeat in cognoscendo à phantasma-
te, eorum tantum memorari, quorum phantasmata
apud sensum reperiuntur, ideoq; memoriam dici
existere in primo sensitiuo, ortumq; habere depen-
dentiā memoriæ intellectiue à sensibus: vnde
rerum, quæ altis imaginationi inprimuntur, fa-
cilius memoramur, quæ de causa Cicero in 1. Rhet-
icorum monuit, si subtilium rationum memora-
ri volumus, eas sensibus alligemus.
Pro cognitione futurorum non possumus hoc
loco multa differere, videri possunt alijs in locis in
Theologia: hic breuiter est notandum, eiusmodi
futura, vt futura sunt, non posse à nobis certo co-
gnosci per vim naturam intellectus. Secundò no-
tandum inter contingentia quædam esse libera,
vt pote quæ à libertate pendunt: alia verò contin-
gentia dici à causis quidem naturalibus: sed quia
aliquando impediuntur, ideo suam etiā contingen-
tiam habere sententur. Et in vtriusq; alia dantur,
quæ sepe eueniunt, alia quæ raro, vel quæ ad vtrū
liber: atq; in consilio loquendo ea, quæ frequenter
eueniunt, iudicari probabiliter possunt euentura, &
sic de alijs proportionē seruata. At vero descendē-
do ad particulares effectus consideranda sunt cir-
cūstantiæ, & signa omnia, ex quibus coniectari
possit quidnam sit euenturū, nunquam tamē de-
terminato iudicio cognosci valēt, ea præcipue quæ
sunt libera: vnde qui huiusmodi futura prædicunt,
vt certa, sapissimè decipiuntur, & spiritu dæmonis
aguntur. Alij tanq; sunt res futuræ satis certæ: aut
quia sunt à Deo reuelatæ vt extremum iudicium:
aut quia habent determinatas causas naturales,
quæ proinde possunt à nobis determinatè, ac cer-
to cognosci, cum subordinatione tamen ad diui-
nam potestatem, quæ facili omnes potest inuertere.
Vltimo loco est in hoc capite notandum, intel-
lectum nostrum varias habere denominationes,
quarum omnium significata explicare oportet, quia
non diuersas potentias important, sed vnā, &
eamdem sub rationibus diuersis. Ad illarum ergo
omniu' explicationem recolendū ex superioribus
intellectum secundum se nudum quidem esse spe-
ciebus, & habitibus, potentem verò vtriusq; recipe-
re, & vt sic dici possibilem, cumque primò reci-
piat species rerum, vel habitus, ideo intellectum
vocari in actu primo, hoc est, habitualiter: postmo-
dum verò cum iam actu operatur, dici intellectū
in actu secundo. Porro in hac operatione multipli-
citer variatur, nam res quasdam cognoscit simpli-
citer, vt de primis principijs indicat naturali
lumine sine discursu, sub qua consideratione intel-
lectus simpliciter nominatur, eo quod in tali ope-
ratione assimilatur intelligētijs angelicis. Ex prin-
cipijs deinde ratiocinando conclusionē colligit:
eoq; modo appellatur ratio. Vnde iam constat ra-
tionem, & intellectum eandem esse potentiā. De-
inde ratiocinatio hæc versari potest, aut circa res
diuinas, & æternas, aut circa humanas, & caducas.
Circa diuinas dupliciter, vel cognoscendo, atq; in
se ipsas contemplando, vel per eas regulando actio-
nes humanas, veluti si ex bonitatis Christi consi-
deratione colligamus peccatum non debere regna-
re in mortali corpore nostro, quod fecit Paulus ad
Roman. 6. Ratio ergo hoc vtroque modo diuina
considerans ratio superior nominatur. Similiter
circa res humanas versari potest intellectus cognos-
cendo, aut etiam actiones hominis regulando, quo
pacto dicitur inferior ratio. Atque ita constat etiam
inferiorem rationem, ac superiorem vnā esse in-
ter se potentiā, eandemque cum intellectu de
qua distinctione optimè D. Augustin. de Trinitate,
ca. 3. Vtētius verò dici solet intellectus mens, qua
voce potentia alia non importatur, sed explicatur
dignitas intellectus nostri, mens enim quandā e-
minentiam significat in ipsa potētia intellectiua,
quasi

Notationes:
pro cog-
nitione futu-
ræ.

6. Varias mu-
nera vnus
intellectus
per currit
tur. Cōno-
mina.

quasi à metiendo dicta, metitur enim veritatem in rebus, quidque unicuique conueniat, aut non conueniat. Distingui præterea solet in anima nostra pars opinativa, & scientifica, Aristoteles enim 6. Ethicor. cap. 1. ait esse in anima potestates, & vires rationis participes, alteram per quam contemplamur necessaria, ad quam habitus scientiæ pertinent, alteram per quam contemplamur contingentia, ad quam pertinet habitus opinionis, quo loco intelligentiæ non sunt diuersæ potentia, sed unus intellectus utrasque complectens vires, discurrendi scilicet in rebus euidentiis, tum etiam in probabilibus, unde diuersas recipiat denominationes. Eodem modo est interpretandus August. 10. de ciuitat. fere per totum. Denique dici interdum solet intellectus noster adeptus, id est, in eo statu constitutus, in quo consequutus sit quacunque habere potest, quem statum solum in gloria habebit. Atque hæc sunt officia, quæ intellectui tribuuntur. De alijs enim vocibus practico, speculativo, & memoria iam à nobis est dictum.

7. Ex dictis omnibus constat potentiam intellectivam esse unicam, significatam diuersis nominibus iuxta diuersos conceptus inadequatos intellectus nostri. Dices, si hæc omnia, nec distinctionem quidem formalem, seu essentialiam arguunt in intellectu possibili, certe neque agens intellectus ab eo distinguitur essentialiter, si semel demus non distingui realiter. Admitti totum in primis posset, neque magnum id esset inconueniens. Secundo neganda est æquiparatio: namque intellectus possibilis, & agens obiecta adæquata vendicant, actusque adæquatos omnino distinctos: in modo etiam operandi longe differunt, quia unus operatur cognoscendo, & non alter: unus est in potentia ad actum primum, alius vero est in actu primo constitutus ex natura sua, ac tandem rationes habent distinctas, quarum altera non est pars alterius: at vero rationes illæ, quas in intellectu possibili consideramus, partiales sunt, & inadæquate, integrantes vnam perfectam rationem potentia cognoscitur, & ideo non est par ratio.

8. Præter dicta circumferuntur alia nomina, quæ non tam ipsam potentiam intellectivam, quam eius nomina actum aliquem, vel habitum eius significant, quorum primum est intelligere, quæ proprie actualem

dictam operationem, qua rem simpliciter intuitu cognoscimus, unde simplex primarum veritatum cognitio intelligentia dicitur, cum verò talem cognitionem ad alia cognoscenda adhibemus, diffusiva vocatur, ab alijs verò attentio: cum autem circa aliquid inquirendum insilimus, cogitatio nuncupatur, & in practicis consiliatio, cum cognitionem assequimur, nominatur sapientia, vel rectum iudicium, cum res cognitæ disponimus, ut alijs manifestamus, quædam interior locutio censetur, & per hæc pleraque nomina alia internoscimus: vniuersa enim exponere esset superfluum.

9. Duplex tamen non prætermittam, synderesim, & conscientiam: synderesis nomen est non intellectus, sed habitus in eo existens, facilemque reddit ad assentiendum principijs practicis, unde Latine sonat conseruationem, fortasse quia iudicio talis habitus plura sunt conseruanda, vel certe, quia illius munus est conseruare in nobis officium rationalis naturæ. De hoc habitu, atque altero, qui circa speculatiua versatur, intellectusque principiorum dicitur, videantur dicta apud Aristotelem in posterioribus. Iam conscientia significat habitum quandam dimanantem à synderesi immediatè, vel mediante iudicio alicuius conclusionis practicæ, est enim conscientia quoddam actuale examen nostrarum operationum, quo iudicamus illas malas esse, aut bonas: si forte iudicamus malas, è vestigio sequitur in voluntate remorsus, & tristitia quædam, quæ verum appellatur. Si autem nihil apprehensibile in illis inuenimus, subsequitur quies, quædam, & gaudium. Vnde 2. Corinth. 1. dicitur, Gloria nostra est testimonium conscientia nostra. Quæ de causa Durand. in 2. dist. 9. q. 2. putauit conscientiam esse habitum voluntatis, sed minus verè, nam, ut ex ipso nomine constat, conscientia cognitionem significat, id autem, quod in voluntate sequitur, affectus est bonæ, vel malæ conscientia. Solet etiam aliquando sumi conscientia pro ipso habitu synderesis, quo sensu Damasc. vocat nostri intellectus lucem: Basiliius vero esse naturale iudicatorium, Hieronym. super Ezechiel. appellat synderesim, prout hæc omnia refert S. Thom. 1. part. quæst. 79. artic. 13. & optime exponit.

E L E N C H V S

CAPITVM LIBRI QVINTI.

- CAP. I. AN in quouis cognoscente requiratur specialis potentia appetitiua.
 II. AN obiectum appetibile debeat necessario esse bonum aliquod.
 III. AN appetitio fiat à sola potentia appetitiua, & quid per illam producat.
 IV. AN in appetitu sensitivo sint plures potentia habentes plura obiecta.
 V. Quot, & quales sint actus appetitus sensitui.
 VI. AN appetitus sensitivus subdatur motui parti rationalis.
 VII. De obiecto, & actibus voluntatis.
 VIII. AN voluntas libera in omnibus suis actibus remittatur.
 IX. Quæ sit perfectior potentia, intellectusne, an voluntas.
 X. De potentia motiva localiter, sitne actiua, & ab alijs animæ potentijs distincta.

LIBER